

Foucault'cu Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi Perspektifinden *Gülün Adı* Romanı Üzerine Bir Eleştirel Söylem Çözümlemesi

A Critical Discourse Analysis on the Novel *The Name of the Rose* from the Perspective of Foucauldian Relationship between Knowledge, Power, and Subjectivity

Ayten Bengisu Cansever¹

¹İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Doktora Programı,
İstanbul, Türkiye

ORCID: A.B.C. 0000-0002-1165-7273

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ayten Bengisu Cansever,
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Doktora Programı,
İstanbul, Türkiye
E-mail: bengisu-cansever@windowslive.com

Başvuru/Submitted: 04.04.2024

Revizyon Talebi/Revision Requested: 15.04.2024

Son Revizyon/Last Revision Received: 16.04.2024

Kabul/Accepted: 17.04.2024

Atf/Citation: Cansever, A.B. (2024). A Critical discourse analysis on the novel *The Name of the Rose* from the perspective of Foucauldian relationship between knowledge, power, and subjectivity. *4. Boyut Journal of Media and Cultural Studies - 4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 24, 93–121.
<https://doi.org/10.26650/4boyut.2024.1465160>

ÖZ

Gülün Adı, ilk bakışta 14. Yüzyıl Orta Çağ İtalya'sında gerçekleşen bir cinayeti konu alan roman gibi görünse de kilisenin elinde bulundurduğu gücü, tarikat savaşlarını, felsefeyi, dönemin sahip olduğu hâkim dünya görüşünü, bilgi üretimini ve dağıtımını, kütüphaneciliği ve karanlık Orta Çağ Avrupası'nı satır aralarında okuyucularına fışkırtmaktadır. Akademik literatürde *Gülün Adı* romanı, kullandığı edebiyat teknikleri, içerdiği semboller, sahip olduğu olay kurgusu bağlamında akademik literatürde çok fazla çalışmaya konu olmuştur. Yapılan literatür taramasında roman bağlamında; semiyotik analiz yapılması, postmodern edebiyat tekniklerinin ve sembollerinin tartışılması, bilimsel bilginin ve gerçekliğin sorgulanması, dedektiflik ve cinayet kurgusunun analizi, kütüphane ve kütüphanecilik mesleğinin incelenmesi, kitle iletişim araçlarının ve din sosyolojisinin ele alınması, bilim tarihi ve bilgi felsefesiyle edebi bir yaklaşımın birleştirilmesi gibi çeşitli konular üzerinde çalışmaların yoğunlaştığı görülmüştür. Literatürden farklı olarak bu çalışmada, Umberto Eco'nun *Gülün Adı* romanında sunulan karakter ilişkileri, olay örgüsü ve diğer belirleyici unsurları Foucault'cu bilgi-iktidar-özne ilişkisi ekseninde eleştirel söylem çözümlemesi metodu kullanılarak incelenmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre romanın kurgusunda yer alan kilise iktidarı meşruiyetini korumak amacıyla bilginin üretimini ve dağıtımını kontrol altında tutmaktadır. Bu noktada bilginin muhafaza edildiği ve dağıtıldığı bir mekân olarak kütüphaneler ise, bugünkü anlayıştan farklı olarak kitapları saklayan ve koruyan yapılar olarak tasvir edilmektedir. Bu bilgi ve iktidar ilişkisinden hareketle özellikler de üretilmektedir. Ayrıca Eco, teosentrik dünya görüşünden antroposentrik dünya görüşüne geçişte öznenin iktidar ve bilgiye olan ilişkisini anlattığında yeniden kurgulayarak Aydınlanma sürecinin ilk adımlarını alegorik söylemlerle okuyucusuna aktarmaktadır. Sonuç olarak, *Gülün Adı* romanı aracılığıyla Foucauldian perspektiften bilgi, iktidar ve özne arasındaki ilişkiyi ortaya çıkararak bu çalışmanın gelecek çalışmalara ilham kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın sınırları içerisinde *Gülün Adı* romanı incelenirken, gelecekteki çalışmalarda farklı edebi eserlerin veya sanatsal ifadelerin bu ilişkiyi nasıl ele aldığını karşılaştırmalı bir şekilde incelemek daha fazla anlayış sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Gülün Adı, İktidar, Bilgi, Özne, Teosentrizm, Antroposentrizm

ABSTRACT

At first glance, although Umberto Eco's novel *The Name of the Rose* seemingly depicts

a murder in 14th-century medieval Italy, it whispers to its readers about the power held by the church, the conflicts between religious orders, philosophy, the dominant worldview of the era, knowledge production and dissemination, librarianship, and the dark Europe of the Middle Ages. In academic literature, *The Name of the Rose* has been extensively studied in terms of its literary techniques, symbols, and narrative structure. A review of the literature reveals studies to have focused on various aspects, including semiotic analyses, discussions on postmodern literary techniques and symbols, interrogations of scientific knowledge and reality, analyses of detective and murder plots, examinations of library science and librarianship, explorations of mass media and sociology of religion, and the integration of literary works with the history of science and philosophy. In contrast to the existing literature, this study employs a critical discourse analysis using the Foucauldian paradigm of knowledge-power-subject relations to scrutinize the character relationships, narrative structure, and other defining elements presented in Umberto Eco's *The Name of the Rose*. This study's findings suggest the novel's narrative construction of church authority to be aimed at maintaining its legitimacy by controlling the production and distribution of knowledge. As places where knowledge is preserved and disseminated, libraries in this context are portrayed differently from their contemporary understanding and are depicted as structures that store and protect books. Furthermore, Eco reconfigures the relationship among knowledge, power, and subject in the transition from a theocentric to an anthropocentric worldview, allegorically portraying the first steps of the Enlightenment era in his narrative. In conclusion, this study is envisioned to inspire future research endeavors by unveiling the intricate relationship among knowledge, power, and subject from a Foucauldian perspective through the lens of *The Name of the Rose*. While this study is confined to the analysis of *The Name of the Rose*, future investigations comparing how different literary works or artistic expressions address this relationship could offer deeper insights.

Keywords: The Name of the Rose, power, knowledge, subjectivity, theocentrism, anthropocentrism

Extended Abstract

Comprehending the intricate interplay of knowledge, power, and subjectivity holds paramount importance in understanding societal dynamics and intellectual development. This nuanced relationship has found diverse expressions across various historical and cultural contexts and been extensively explored in literary works, cinema, and other forms of artistic expression. This study seeks to delve into the knowledge-power-subject relationship by examining it from a Foucauldian perspective with a specific focus on Umberto Eco's seminal work *The Name of the Rose*. Michel Foucault's extensive body of work is dedicated to a profound analysis of the complex dynamics among knowledge, power, and subjectivity. He has underscored subject as being a product of constructed, unnatural conditions within power relations shaped by specific historical epochs, knowledge domains, and discourses. Foucault has investigated the formation of subjectivity through subjective experiences mediated by various techniques and technologies emerging within power relationships in distinct historical periods and specific knowledge domains. *The Name of the Rose* intricately weaves a narrative around a murder case set in 14th-century medieval Europe yet subtly conveys profound themes related to church power, sectarian conflicts, the Church as the custodian of knowledge, access to knowledge, the role of libraries, and the influence of a theocentric worldview on knowledge. In alignment with the novel's narrative, this study seeks to conduct an in-depth analysis of these pivotal themes. Within the novel's plot, three key elements are earmarked for analysis: (1) the power dynamics and relationships among characters, dissecting how power operates through specific societal institutions or figures, (2) the production and dissemination of knowledge within the context of the novel, unraveling how knowledge is utilized and exploring its impact on power and authority, and (3) a discussion on how characters in the novel shape their subjectivities through subjective experiences. Employing critical discourse

analysis as the chosen methodology, this study aims to reveal the profound intellectual layers and meanings embedded in symbols within an ecological framework of thought. The study is divided into three main sections apart from the introduction and conclusion. The first section forms the conceptual framework and employs theoretical insights from Michel Foucault's works to interpret the knowledge-power-subject relationships underlying Umberto Eco's novel *The Name of the Rose*, which is centered around a murder mystery in the context of a crime story. The second section provides systematic and detailed information about the methodology employed in the study. The third section critically analyzes *The Name of the Rose* using the method of critical discourse analysis. The findings are then discussed within the framework of the Foucauldian power-knowledge-subject relationship. According to the study's findings, the church's authority strategically seeks to control the generation and circulation of knowledge to maintain its legitimacy. Contrary to the contemporary understanding of libraries, the novel portrays them as institutions preserving and safeguarding books. In narrating the shift from a theocentric worldview to an anthropocentric one, Eco allegorically reconfigures the relationship among knowledge, power, and subject, marking the initial stages of the Enlightenment period. In conclusion, this study examines *The Name of the Rose* from a Foucauldian perspective to unveil the intricate relationship among knowledge, power, and subject. By revealing the complexity of this relationship, this study is anticipated to be able to inspire future research. While this study has focused on *The Name of the Rose*, future studies could offer a comparative exploration of how different literary works or artistic expressions address this intricate relationship.

Giriş

“Madde yok, yaprak yok, gül yok, parfüm yok, hiçbir şey yok. Sadece mucizevi kurguların birleşimi var. Birine gül denir, diğerleri farklı isimler alır” (Carballido, 1971).¹

Bilgi, iktidar ve özne arasındaki karmaşık ilişkinin anlaşılması, toplumsal dinamiklerin ve düşünsel evrimin önemli bir parçasını oluşturur. Bu ilişki, tarihsel ve kültürel bağlamlarda farklı şekillerde tezahür etmiştir ve bu tezahürler, edebiyat metinlerinde, sinemada ve diğer sanatsal ifadelerde derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda, edebiyat kuramları ile iletişim bilimleri arasındaki ilişki özellikle dikkate değerdir. Edebiyat metinleri, iletişim süreçlerini ve toplumsal yapıyı anlamak için zengin bir kaynak olarak kabul edilirken, iletişim bilimleri ise kültürel ürünlerin dil, sembolizm ve anlam üzerindeki etkilerini anlamak için önemlidir. Bu noktada bir kültürel ürün ve aynı zamanda medya aracı olarak edebiyat metinlerinin neler fısıldadıklarını anlamak toplumsal ve iktidar ilişkilerini anlamak için önem taşımaktadır. Türkiye’de iletişim bilimlerinin kurucusu sayılan Ünsal Oskay (1990; 2014) Marksist bir konjonktürden medyanın insanların düşünce yapısını olduğu kadar kültürel değerleri ve toplumsal normları nasıl şekillendirdiğini eserlerinde incelemiştir. Ancak bu çalışmanın Oskay’ın yaptığı çalışmalardan farkı geleneksel bir kitle iletişim aracı olarak romanın (bu çalışmanın örnekleme olan *Gülün Adı*), altyapı-üstyapı belirleyiciliğinin ötesinde; Foucault’cu manasıyla bir dispozitif² olarak ele alınarak incelemeye tabi tutulmasıdır.

Nitekim akademik literatürde *Gülün Adı* üzerine de çokça yazılıp çizilmiştir. Özellikle, Eco’nun bu eseri içerdiği semboller nedeniyle semiyotik açıdan birçok metnin tartışma konusu haline gelmiştir (Schiavoni, 1984; Sallis, 1986; Braswell, 1987; Baxter, 1989; Goh, 1990; Nash, 1993; Prang, 2014; Trifonas, 2015). Bu kadar semiyotik çözümlemeyle ilgili ana neden ise *Gülün Adı*’nın postmodern edebiyat tekniklerini kullanarak sürekli değişen anlamlar dünyasının istikrarsızlığını ve kırılganlığını semiyotik labirent formatında gözler önüne serme düşüncesidir (Yoo, 2010). Bunun yanı sıra *Gülün Adı*, bilimsel bilginin “neliği”, üretimi ve dolaşımı gibi konular açısından da tartışmalara da zemin hazırlayan bir eser olmuştur (Desogus, 2009). Rubino (1985), *Gülün Adı* romanı bağlamında bilgi, bilim ve gerçeklik kavramlarını sistematik bir biçimde tartışmıştır. Bu tartışmayı gerçekleştirirken ilk olarak, Newton’un idealize edilmiş bilimsel düşüncesinden, Hume’un deneyci bakış açısına kadar detaylı bir irdeleme yapar. Bu irdeleme ile birlikte, bilimsel düşüncenin karmaşıklığını ve insanın gerçekliği algılama biçimini sorgular. İkinci olarak Rubino çalışmasında (1985), bilginin doğası, bilginin sınırları ve insanın kavrama kapasitesine odaklanarak bilgiyi inşa etme sürecini ortaya koymaya çalışır. Son olarak çalışmasında, bilimin doğası ve bilimsel paradigmanın evrimi konusunu ele alır. Newton’un bilimsel idealizasyonunun sınırlılıklarını

1 Yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

2 Dispozitif, iktidar ilişkilerini, bilgi üretimini ve toplumsal kontrol mekanizmalarını içeren geniş bir perspektifi ifade eder. Foucault’ya göre, dispozitifler, insanların davranışlarını düzenlemek, yönlendirmek ve kontrol etmek için kullanılan farklı teknikler, kurumlar, metinler ve pratiklerin bir araya gelmesinden oluşur.

ve modern bilim anlayışının gelişimini sorgular. Genel olarak, Rubino (1985), *Gülün Adı* romanının bağlamında, bilgi, bilim ve gerçeklik kavramlarını sorgulayarak, modern düşüncenin ve bilimin temellerini tartışır. Hüllen ise çalışmasında (1987) *Gülün Adı*'nın dedektif ve cinayet kurgusu, tarihsel atmosferi, semiyotik anlamları ve edebi türler arasındaki etkileşimiyle dikkat çektiğine atıfta bulunarak romanın dilin, anlamın ve toplumsal yapıların karmaşıklığını keşfeden zengin bir anlatı olduğu ortaya koyar. Garret (1991) tarafından yapılan çalışmada, *Gülün Adı* romanının kütüphane ve kütüphanecilik mesleği üzerindeki etkileri derinlemesine incelenmiştir. Bu bağlamda, Eco'nun eserinin kütüphane ortamlarının ve kütüphanecilerin toplumsal etkilerini ve ahlaki boyutlarını analiz etmek için önemli bir kaynak olduğu belirtilmektedir. Eco'nun kurgusunda, kütüphanecilerin geleneksel olarak "ahlaki bekçiler" olarak görülen rolünün sorgulandığı ve kütüphanecilerin, toplumun genel çıkarlarına hizmet etmek yerine kendi çıkarlarını korumak için bilgilerini kötüye kullanabilecekleri öne sürülmektedir. Stouth ve Buddenbaum (1996) *Gülün Adı* romanından yola çıkarak kitle iletişim araçları ve din sosyolojisi bağlamında iktidar ve medya etkisine yönelik ortaya çıkan çatışma durumuna karşılık sentezi öneren bir tartışma gerçekleştirmiştir. Guerra ve Braga (2014) tarafından yapılan çalışmada, *Gülün Adı* romanının bilim tarihi ve bilgi felsefesiyle edebi bir yaklaşımı birleştirdiği belirtilerek modern bilimin doğuşunun incelendiği ifade edilmektedir. Bu çalışmada, roman aracılığıyla bilim ve bilimsel yöntemlerin tek ve mutlak bir gerçek olmadığı, zamanla değişebildiği konusunda derinlemesine bir anlayışın sağlanmaya çalışıldığı vurgulanmıştır.

Gülün Adı romanını ele alış şekilleri ve odaklandıkları konuları ortaya koyarak literatürün genel bir değerlendirmesinin yapılmasının ardından bu çalışmanın düşünce ekolojisinin biricikliğini belirtmekte fayda vardır. Bu çalışma, bu ilişkinin çözümlenmesinde önemli bir yere sahip olan Umberto Eco'nun klasik eseri *Gülün Adı* romanını ele alarak, bilgi-iktidar-özne ilişkisini anlamayı ve bu ilişkiyi Foucault'cu perspektiften tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Umberto Eco'nun *Gülün Adı* romanı, Orta Çağ Avrupa'sının 14. yüzyılında geçen bir cinayet olayını arka plan olarak kullanırken, kilisenin sahip olduğu güç, tarikat çatışmaları, dönemin bilgiyi kontrol eden kurumu olan Kilise'nin bilgiyi nasıl kontrol ettiği, bilgiye erişimi, kütüphanelerin işlevini ve teosentrik dünya görüşünün bilgiye olan etkisi gibi konuları okuyucuya sunmaktadır. Bu çalışma, romanın içerisindeki olay örgüsüne bağlı kalarak, bu önemli temaları derinlemesine analiz etmeyi gaye edinmektedir. Bu özgül gayeyle hareket eden çalışmada, *Gülün Adı* romanı çözümlenirken olay örgüsü dahilinde üç unsur analiz etmek hedeflenmiştir: (1) romanın içerisindeki iktidar ilişkileri ve karakterlerin iktidar ilişkilerini, toplumun belirli kurumlarının veya figürlerinin üzerinden iktidarın nasıl işlediğini analiz etmek, (2) romanın içindeki bağlamda bilginin üretimini ve dağıtımını, bilginin nasıl kullanıldığını, bilginin gücü ve iktidarı hangi biçimlerde etkilediğini ortaya koymak, (3) romanın karakterlerinin öznelliklerini (öznel deneyimlerini) nasıl şekillendirdiğini tartışmak. Çalışmanın sahip olduğu bu amaç ve hedefler doğrultusunda, *Gülün Adı* romanı eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu düşünce ekolojisi ışığında şekillenen çalışmada, eleştirel söylem çözümlemesi yönteminin romanın içerdiği

derin düşünsel katmanları ve sembollerin ardındaki anlamları açığa çıkarmak, bu ilişkinin karmaşıklığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünü oluşturan kavramsal çerçevede Umberto Eco'nun *Gülün Adı* romanının cinayet olay öyküsü ardında yatan 14. Yüzyıl Orta Çağ Avrupası'nda kilisenin sahip olduğu güç, tarikat çatışmaları, dönemin bilgiyi kontrol eden kurumu olan Kilise'nin bilgiyi nasıl kontrol ettiği, bilgiye erişimi, kütüphanelerin işlevini ve teosentrik dünya görüşünün bilgiye olan etkisini anlamlandırmak için Foucault'nun bilgi-iktidar-özne mefhumları hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın metodolojisine ilişkin sistematik ve detaylı bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise *Gülün Adı* romanı eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Foucault'cu iktidar-bilgi-özne ilişkisi özelinde tartışılmıştır.

Sonuç olarak, *Gülün Adı* romanı aracılığıyla Foucault'cu perspektiften bilgi, iktidar ve özne arasındaki bu karmaşık ilişkiyi ortaya çıkaran bu çalışmanın gelecek çalışmalara ilham kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Çalışmanın sınırları içerisinde *Gülün Adı* romanı incelenirken, gelecekteki çalışmalarda farklı edebi eserlerin veya sanatsal ifadelerin bu ilişkiyi nasıl ele aldığını karşılaştırmalı bir şekilde incelemek daha fazla anlayış sağlayabilir.

Kuramsal Çerçeve: Foucault'cu Özne-İktidar-Bilgi İlişkisi

Bu bölüm, *Gülün Adı*'nın kurgusunun arkaplanında yer alan unsurları anlamlandırmak adına yola çıkılan çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Kuramsal zeminde Michel Foucault'nun bilgi-iktidar-özne arasındaki kompleks ilişkisine yaslanıldığı için çalışmada bu üç kavramın Foucault'cu manasıyla sahip olduğu ilişkiselliği tartışmak da mühimdir.

Michel Foucault'nun külliyatı, bilgi, iktidar ve özne arasındaki karmaşık ilişkileri derinlemesine analiz etmeye odaklanmaktadır. Ancak Foucault'nun bu üç unsuru sorunsallaştırmasının temelinde odak noktasının “öznel deneyim” meselesi olduğunu Dreyfus ve Rabinow'un (1983, s. 208-209) “Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics” adlı eserine yazdığı son sözde görmek mümkündür:

Burada tartışmak istediğim fikirler, ne bir teoriyi ne de bir metodolojiyi temsil eder. İlk olarak, son yirmi yıl boyunca yaptığım çalışmanın amacını belirtmek isterim. Amacım, iktidar (power) olgularını analiz etmek veya böyle bir analizin temellerini oluşturmak olmamıştır. Benim hedefim, kültürümüzde insanların nasıl özne haline getirildiğinin farklı biçimlerinin bir tarihini yaratmaktır. Çalışmam, insanları özne haline dönüştüren üç farklı nesneleştirme biçimiyle ilgilendi. İlk olarak, kendilerine bilim statüsü vermeye çalışan sorgulama modları, örneğin genel gramer (grammaire generale), filoloji ve dilbilimde konuşan öznenin nesneleştirilmesi. Ya da bu ilk biçimde, üreten öznenin, emek veren öznenin

nesneleştirilmesi ekonomi ve iktisat analizlerinde. Ya da daha başka bir örnek, sadece yaşam olgusunun nesneleştirilmesi, doğal tarih veya biyolojide. Çalışmamın ikinci bölümünde, öznenin neyin “ayrılmış uygulamalar” olarak adlandıracağım nesneleştirilmesini inceledim. Özne ya içinde ayrılır ya da diğerlerinden ayrılır. Bu süreç onu nesneleştirir. Örnekler arasında deli ve akıllı, hasta ve sağlıklı, suçlu ve “iyi çocuklar” bulunur. (...) Bu nedenle, araştırma alanımın genel teması, iktidar (power) değil, öznedir.

Bu bağlamda Foucault (2011) öznenin; belirli tarihsel dönemlerde, belirli bilgi alanları ve belirli söylemler aracılığıyla iktidar ilişkileri içinde çeşitli teknik ve teknoloji yoluyla üretilen doğal olmayan bir durum olduğunu vurgulayarak, öznenin öznel deneyim yoluyla inşasını ele almaktadır. Foucault’ya göre (2011), özne ve öznel deneyim, Descartes’tan bu yana modernite geleneğinin genel meseleleri arasında yer alsada, Foucault’nun “öznel deneyimin nasıl kurulduğu ve bu deneyimi mümkün kılan koşulların neler olduğu” sorusuna yaklaşımı bu konuda farklılık arz etmektedir. Bu bağlamda özneyi şu şekilde tanımlamaktadır:³

(...) özne (sujet) sözcüğünün iki anlamı vardır: denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimini telkin etmektedir (Foucault, 2011, s. 63).

Foucault’nun (2018, s. 11-19) çalışmalarındaki temel odak haline getirdiği özne ve öznel deneyim, özellikle “Cinselliği Tarihi” adlı eserinin ikinci cildinin giriş bölümündeki yazılarına dayanarak, öznenin kurulma sürecinin üç ana ekseninde ortaya çıktığı ifade edilebilir:

1. **Bilgi Alanları:** Tarihsel bir an itibarıyla belirli bir davranış biçimi, sorunsal bir konu olarak algılanır ve bu davranışa dair belirli bilgi alanları oluşmaya başlar. İlk aşamada istatistik, biyoloji, tıp, sosyoloji, psikoloji, psikiyatri, kriminoloji, demografi, ekonomi gibi çeşitli bilgi alanları, o davranışla ilgili bilimsel gerçeği ifade eden belirli söylemleri oluşturur. Böylece davranış, doğru-yanlış tespiti yapabilen belirli bir “hakikat oyununa” (jeux de vérité) dahil edilir (Foucault, 2005, s. 86).
2. **İktidar:** Sorunsal olarak görülen veya sunulan davranış biçimini gerçekleştirmenin nasıl olacağına dair veya gerçekleştirilmesini yönetmek üzere iktidar, söylemsel olmayan pratikler olarak ifade edilebilecek normatif sistemlerden faydalanır. Bu normatif sistemler, mimari, hukuki ve idari söylemsel olmayan pratikleri içerir. İktidar, normal-anormal, sağlıklı-hasta, akıllı-deli gibi kategoriler üzerinden

3 Görüldüğü üzere, özne kavramının çift anlamlılığı, özellikle Fransızca dilinde, öznellik ile bireysellik arasındaki ayrımı belirginleştirmeyi zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, bireysellik, iktidar tarafından dayatılan insanın varoluş biçimlerini (bilme, inanma, arzulama, hissetme, davranma, eyleme vb.) tanımlar. Bireysellik, iktidarın bilgi talebine dayalı olarak bireylerden hakikatlerini ifade etmelerini talep edeceği ve itiraflara dayalı olarak iktidarını uygulayacağı bir politik teknoloji olarak konumlanır. Öznellik ise, insanın bilinç ilişkisiyle kurduğu varoluş biçimlerine atıfta bulunduğu için etik bir içeriğe işaret eder. Öznellik, iktidarın etkisi altındaki bireylerin kendi benlikleri ile ilişkilerindeki endişe durumlarına, özgürlük pratiğine ve varoluş estetiğine odaklanmaktadır.

düzenleyici ve özgürlüğü sınırlayıcı kurallar koymak için normatif sistemleri kullanır. Bu noktada iktidar, çeşitli teknik ve teknolojilerden yararlanır.

3. **Öznellik:** İnsanın kendi varlığıyla ilişki kurması, ancak bu ilişkiyi bilgi ve iktidar ekseninde gerçekleştirmesi anlamına gelir. Diğer bir deyişle, öznellik veya öznel deneyim, bireylerin bu bilgi alanları ve iktidar ilişkileri gibi normatif sistemler üzerinden kendi davranışlarına bakmalarını ve bu davranışla bir bilinç ilişkisi kurmalarını içerir. Bu bağlamda, söylemsel ve söylemsel olmayan her türlü pratiğin birleşerek öznel deneyimin kurulmasında dispozitiflerden faydalandığı belirtilebilir.

Foucault, bu üç eksen üzerinden özneliğin ve öznel deneyimin nasıl kurulduğunu anlamaya çalıştığı akademik yolculuğunda bilginin *arkeolojisine*, iktidarın *jeneolojisine* ve özneliğin *etikine* başvurur (Davidson, 2002; Gutting, 2006, s. 2). Dolayısıyla özneleştirme ve öznel deneyimin nasıl kurulduğuna dair süreci anlamak için kullandığı yöntemler ise Foucault'nun çalışmaları özelinde üç farklı faaliyet evresinde ele alınabilir. Ancak bu üç evre birbirinden kopuk, bağımsız olarak görülmemelidir; aksine hepsi birbiri üzerine eklenilerek bir bütünü oluşturur (Keskin, 1999, s. 15-22).

Foucault'nun ilk aşamada gerçekleştirdiği faaliyet, tarihsel bağlam içinde ortaya çıkan ve ihmal edilmiş olan söylemsel pratikleri gün yüzüne çıkarmak ve unutulmuş olanları araştırmak için gerçekleştirdiği “arkeoloji” çalışmasıdır. Başka bir ifadeyle, Foucault, öznenin ve öznel deneyimin nasıl inşa edildiğini, belirli bilgi alanları aracılığıyla üretilen ve dolaşıma sokulan söylemsel oluşumların tarihi üzerinden analiz etmeye çaba göstermiştir. Foucault'nun (1999) arkeoloji kavramını kullanım biçimi, onun tarihe bakış açısını yansıtmaktadır. Foucault, deterministik, çizgisel ve doğrusal bir tarih anlayışına karşı çıkarak, bilginin ve kavramların varoluş koşullarını tarihsel bir bakış açısıyla incelediği süreçte, odak noktasını kökensiz, süreksiz ve tekil olan nesnelerin alanının detaylı bir incelemesine yönlendirir (Keskin, 1999). Düşüncenin ve bilginin tarihini oluşturmak, evrensel ve zorunlu koşulları ve bu koşulların doğurduğu evrensel ve kaçınılmaz sonuçları ortaya koymak anlamına gelmez. Tam aksine, Foucault'ya göre düşüncenin tarihini oluşturmak, süreksizliklere, kopuşlara ve olaylara başvurmayı gerektirir. Foucault'ya göre süreksizlik, bir tarihsel dönemden diğerine geçişte nesnelerin artık aynı şekilde algılanmaması, betimlenmemesi, ifade edilmemesi, sınıflandırılmaması ve bilinmemesi gerektiğini gösterir.

Bu bağlamda, Foucault (1999, s. 41) arkeolojik yöntemle belirli tarihsel dönemlerde ortaya çıkan epistemelere ve farklı tarihsel dönemlerdeki epistemik kaymalara odaklanarak düşünce sistemlerimizin ve kullandığımız kavramların analizini gerçekleştirir. Arkeoloji ile birlikte Foucault, belirli tarihsel dönemlerde oluşturulan ve dolaşıma sokulan hakim söylemlere odaklanarak entelektüel bir kazı gerçekleştirir ve aynı zamanda farklı tarihsel dönemlerde ortaya çıkan egemen söylemleri karşılaştırarak öznel deneyim ve özneleşme süreçlerini açıklar. Foucault, bu yöntemle “farklı tarihsel dönemlerde neden bir ‘epistemenin’ yerini başka bir ‘episteme’ almıştır?” sorusuna yanıt arar (Balcı, 2015, s. 27). Foucault, epistemeyi

“belirli bir dönemde, bir bilgi alanını yaşamın bütünlüğü içinde sınırlayan, bu alanda görünen nesnelere varlık biçimini tanımlayan, insanların günlük kavrayışlarını teorik güçlerle donatan ve doğru olarak bilinen şeyle üzerine kendilerinde insanın bir söylem geliştirdiği koşulları belirleyen tarihsel a priori” olarak tanımlar (Foucault, 1994, s. 66). Bu nedenle, episteme belirli bir tarihsel dönemde her bilginin mümkün oluşunun koşullarını belirleyen, herhangi bir bilimsel çaba tarafından gerçekleştirilmiş söylemi düzene sokan ve bilgilerin birliğini yöneten bir zihinsel çerçevedir. Foucault’nun bu çerçeve içinde Rönesans (16. yüzyıl), Klasik (18. ve 19. yüzyıl) ve Modern (20. yüzyıl) çağlarını üç tarihsel dönem olarak sınıflandırması, her birinin belirleyici olduğu üç episteme üzerinden bir çözümleme yapmaya çalışmasına dayanmaktadır. Foucault’ya göre, bu epistemeler, tarihsel süreçte birbirini yerini almış gibi görünmeyen, aksine başka bilgi koşullarının boşalttıkları alanları aniden ve kendiliğinden dolduran eşzamanlı oluşumlardır. Foucault’nun bilginin arkeolojisini yaptığı çalışmaları, Kant’tan beri egemen anlayışı oluşturan insan tasarımı, merkezi konumundaki yerinden, olması gereken alana taşıma çabasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla Foucault, düşüncenin ilerlemeci bir biçimde kesintisiz olduğu ve Descartes’tan (1998, s. 163) itibaren “bilen, bilebilen, akıl edebilen” şeklinde tanımlanan modern özneye yönelik antroposentrik anlayışı reddeder ve tarihsel dönemlerde değişen, evrensel olmayan belirli bilgi alanları aracılığıyla inşa edilen epistemelere ve söylemlere odaklanır.

Foucault’nun *Deliliğin Tarihi, Kliniğin Doğuşu, Kelimeler ve Şeyler ve Bilginin Arkeolojisi* başlıklı arkeolojik çalışmalarının sonuçları, belirli bir düşüncenin ve kavramın tarihsel bir dönemde ortaya çıkmasının belirli koşullara bağlı olduğunu gösterir. Bu koşullar zorunlu olmayabilir ve önemli olan nokta, ortaya çıkan düşünce yapısının ve kavramların söylemsel ve söylemsel olmayan bazı kurallara tabi olduğudur. Bu durumda, doğru-yanlış dinamikleriyle söylem ve hakikatler üretilir. Ancak Foucault’nun öznel deneyim ve öznelleşme konusundaki sorulara cevap bulma çabalarında, arkeoloji yöntemi tek başına yetersiz kalmıştır. Çünkü Foucault’ya göre özne, sadece belirli bir tarihsel anın koşulları tarafından değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, iktidar dinamikleri ve kurumsal etkileşimler gibi çeşitli faktörler tarafından da şekillendirilen ilişkisel bir yapıya sahiptir. Arkeolojik yöntem, belirli bilgi alanları tarafından üretilen ve dolaşıma sokulan söylemlerin içsel ve dışsal bağlantılarını yeterince açıklayamaz. Bu nedenle Foucault (2004; 2018), ikinci bir faaliyet olarak, söylemsel sistemler arasındaki episteme değişimlerini, toplumu saran iktidar ilişkileri ile ilişkilendirerek ve geçmişteki rastlantısallıkları ve süreksizlikleri göz önünde bulundurarak “şimdi”yi anlamaya çalıştığı jeneoloji yöntemini kullanmıştır.

Foucault’ya göre (2002) iktidar ilişkileri, bir söylemsel alanın ifadeler ağı şeklinde birbirine bağlı olduğu bir söylemin ötesine geçen bir alandır. Ancak her iktidarın, tarihsel süreçte toplumsal kurumlar ve pratikler aracılığıyla üretip dolaşıma soktuğu söylemler arasındaki ilişki, belirli bir dönemde belirli bir iktidar ilişkisi tarafından düzenli, pürüzsüz ve ilerleyen bir söylem imgesi olarak algılamak yanıltıcıdır. Foucault’ya göre (2004, s. 236) tarih, süreksizliklerin, kopuklukların ve rastlantısallıkların tarihidir. Foucault’nun iktidar jeneolojisi, iktidarın stratejik işleyişini, birbirine eklenen tüm bu iktidar alanlarını analiz

ederken ve mümkün nesnel alanını inceleyerek kullanılır. Bu bakış açısıyla Foucault, arkeoloji yönteminin eksik kaldığı soruları tamamlar ve özne ile öznel deneyimin, bilgi alanları ve iktidar ilişkileri tarafından nasıl tarihsel olarak şekillendirildiğini anlamamıza yardımcı olur. Foucault'nun bu yaklaşımı, geleneksel düşünme biçimlerinden farklı bir iktidar anlayışını vurgular, özne ve öznel deneyimin nasıl inşa edildiğini açıklar. Buna göre Foucault (2018, s. 70) iktidar kavramını; "A'nın B'ye yaptırımı" şeklinde özetlenebilecek hiyerarşik tahakküm ilişkisini içeren negatif tanımından çıkartarak, toplumun tüm kurumlarına, yaşamsal alanlarına, bilgi üretim mekanizmalarına, gündelik ilişkiler ağına nüfuz eden her yerde her zaman bulunan eşitlikçi ve hareketli ilişkiler içinde işleyen stratejik bir durum olarak açıklamıştır. Foucault (2018, s. 69) iktidara ilişkin düşüncesini aşağıdaki biçimde ifade etmektedir:

İktidar derken, belli bir devlet içinde vatandaşların bağımlılığını garanti eden kurum ve aygıtlar bütünü olan -büyük i ile yazılan- İktidardan söz etmek istemiyorum. İktidardan anladığım şiddetin tersine kural biçimini taşıyan bir uyruklaştırma kipi de değil. Bir öge ya da bir grup tarafından bir başka grup üzerinde kullanılan bir egemenlik sistemi de değil iktidardan anladığım. (...) Bana göre iktidardan ilk önce uygulandıkları alana ilişkin olan ve kendi örgütlenmelerini kuran güç ilişkileri çokluğunu anlamak gerekir; yani, mücadeleler ve karşı karşıya gelmeler yoluyla bu ilişkileri dönüştüren, güçlendiren tersine çeviren hareketi anlamak; bu güç ilişkilerinin, bir zincir ya da sistem ya da tersine onları birbirlerinden tecrit eden farklılıklar ve karşıtlıklar oluşturacak biçimde birbirlerinde buldukları dayanakları anlamak ve nihayet, genel çizgisi ya da kurumsal saydamlaşması devlet aygıtlarında, yasanın formüle edilmesinde ve toplumsal hegemonyada gelişen stratejileri anlamak gerekir.

Foucault (2018), jeneoloji metodunda iktidar analizine odaklanarak temelde "iktidar ilişkileri"nin çözümlenmesinden yola çıkar. Bu ilişkiler, birinin diğerinin davranışını yönlendirebilme veya belirleme potansiyeline sahiptir. Ona göre, evrensel olarak kabul edilen kavramlar, örneğin cinsellik, akıl hastalığı, suç eğilim, aslında "tarihsel olaylar"dır. Bu nedenle, Foucault'nun iktidar kavramını anlatmaya çalıştığı, salt siyasi yöneten-yönetilen bağlamındaki tahakküm ilişkileriyle sınırlı değildir; çünkü bu durum, kavramın dar bir anlamıyla anlaşılmasına yol açar. Foucault'ya göre (2018, s. 69), iktidar gündelik yaşamın ikili ilişkilerinden tüm toplumsal ilişkilere kadar her yerdedir, ancak her şeyi kapsamından ziyade her yerden her zaman doğan bir şeydir. Bu bağlamda, Foucault'nun odak noktasının öznellik ve öznel deneyim olduğunun tekrar altı çizilebilir. Ona göre, "iktidar özneler üzerinden işlediği için öznenin dışında bir varoluşu yoktur" (Game, 1998, s. 65). Foucault (2015, s. 35), iktidarın özneleştirme sürecinde bilgi üretim teknolojilerini kullanarak, "iktidar ilişkisi bilgidan bağımsız olarak tahayyül edilemez". Aydınlanma Çağı ile başlayan yeni toplumsal-siyasal düzende, dinsel ve sezgisel bilginin yerini rasyonel bilimsel bilgi almış ve bu durum "bilme iktidarını" ortaya çıkarmıştır. Bilme iktidarıyla birlikte, "insanın sadece bilme problemi üstünden ele alınması ve tanımlanması" durumu ortaya çıkmış ve bu da insanı

bir tür nesne haline getirmiştir. Bilimsellik iddiası taşıyan bilgiye sahip olan iktidar, bedene ve nüfusa “müdahale etme hakkını” kendisinde bulmaktadır (Foucault, 2018). Bu müdahale hakkını ve iktidarı meşru kılan sürekliliğini sağlayan belirli bir bilimsellik iddiasıyla ortaya atılan bilgidir. Foucault’ya göre (1980), söylem aracılığıyla inşa edilen bilgi, iktidar ilişkilerinin temelini oluşturur. Çünkü “iktidar ilişkileri söylemin üretimi, birikimi, dolaşımı ve işleyişi olmaksızın kurulamaz, pekiştirilemez veya uygulanamaz” (Foucault, 1980, s. 93). Foucault’ya göre (2018, s. 74-75), söylem bir dil pratiğidir ve “iktidar ve bilgi tam da söylem içinde eklenir (...) söylem iktidarı harekete geçirir ve üretir”. Dil ile birlikte toplumsal yaşamda dolaşıma sokulan söylemler, bilgiyi, düşüncüyü, herhangi bir dünya görüşünü mantıksal bir yapı içerisinde ilişkilendirerek aktarmaktadır. Foucault’nun sözünü ettiği bilme iktidarı bir söylem içerisinde tezahür etmektedir. Söylem muhataplarını bir hakikat oyunu içine dahil ederek, onlara etki etmektedir. Dolayısıyla Foucault’ya göre bilgi ve söylem aracılığıyla kurulan yaşamın her noktasına temas eden bu iktidar oyunu içerisinde bireyler özleştirilmektedir.

Son olarak, Foucault’nun (2011, s. 195) üçüncü faaliyeti, kendilik yönetimi ve teknolojilerine odaklanmış olan etikle ilgili bir konuyu işaret etmektedir. Kendilik bilgisinin, kendilik kaygısının yerini almaya başlaması, saf bilgi bilmesinin, pratik bilgiye, epistemolojinin etiğe önce gelmeye başlamasıdır. Etik bir yaşam, düşüncenin sınırsız macerasında ortaya çıkan yaratıcı bir eylemi içermelidir. Bu eylem aynı zamanda pozitif bir özgürlük pratiğidir. Pozitif olması bakımından, özgürlük yalnızca engellerin, baskıların, yasaların ve yasakların kaldırılmasıyla değil; aynı zamanda düşünsel ve pratik açıdan mümkün eylem alanlarının oluşturulmasıyla kişinin “bağımsızlaşması” olarak değil, sınırların genişletilmesi olarak anlaşılmalıdır. İktidar oyununu içselleştiren özneler, artık yönetimsellik adı verilen bir yönetmeden yönetme sanatıyla dolaylı yoldan yönetilir hale gelir (Foucault, 2011).

Metodoloji

Bu çalışma, Umberto Eco’nun *Gülün Adı* romanındaki bilgi-iktidar-özne ilişkisini anlamayı ve bu ilişkiyi Foucault’cu perspektiften tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda *Gülün Adı* romanı çözümlenirken olay örgüsü dahilinde üç unsur analiz etmek hedeflenmiştir: (1) romanın içerisindeki iktidar ilişkileri ve karakterlerin iktidar ilişkilerini, toplumun belirli kurumlarının veya figürlerinin üzerinden iktidarın nasıl işlediğini analiz etmek, (2) romanın içindeki bağlamda bilginin üretimini ve dağıtımını, bilginin nasıl kullanıldığını, bilginin gücü ve iktidarı hangi biçimlerde etkilediğini ortaya koymak, (3) romanın içindeki bağlamda bu iktidar-bilgi-özne ilişkisinden doğan öznel deneyim meselesi üzerinden roman karakterlerinin öznelliklerini, kimliklerini ve bilinçlerini nasıl şekillendirdiğini tartışmak.

Analizin kurgusu, belirli bir metin veya olay kapsamına dahil edilen unsurların sistematik bir şekilde incelenmesini içermektedir. Bu kurgu, *Gülün Adı* romanının belirli

bölümleri, karakter ilişkileri, olay örgüsü ve diğer belirleyici unsurları üzerinde odaklanmayı içerir. Analizin kapsamını belirlemek için *Gülün Adı* romanının tamamı okunmuş ve yazar tarafından not alınarak özne-iktidar-bilgi ilişkileri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte, romanın farklı bölümleri ve karakterlerinin davranışları, diyalogları ve etkileşimleri dikkatle incelenmiş ve bu unsurların özne, iktidar ve bilgi kavramlarıyla nasıl ilişkilendirilebileceği üzerine düşünülmüştür. Romanın temel olay örgüsü ve arka planı, bu ilişkilerin anlaşılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca, romanın dil ve anlatımı da iktidar ve bilgi ile nasıl ilişkilendirilebileceği konusunda değerlendirilmiştir. Bu süreçte, analizin kapsamını belirlemek için belirli bir metodoloji (eleştirel söylem çözümlemesi) ve odaklanma alanı (Foucault'cu bakış açısı) belirlenmiştir, böylece özne-iktidar-bilgi ilişkileri daha derinlemesine incelenebilmiştir.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, “Umberto Eco’nun *Gülün Adı* romanındaki bilgi-iktidar-özne ilişkisini anlamak için yapılan analizde, romanın içerisindeki iktidar ilişkileri, bilgi üretimi ve dağıtımı ile öznel deneyim arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiği ve bu roman karakterlerinin öznellikleri, kimlikleri ve bilinçleri üzerinde nasıl etkiler yarattığı” şeklinde tasarlanmıştır. Bu soru, Foucault’nun iktidar-bilgi-özne ilişkisi paradigmasından hareketle kurgulanmıştır. Bu paradigma, analizdeki temel teorik çerçeveyi oluşturmakta ve çalışmanın odak noktasını belirlemektedir.

Çalışmanın sahip olduğu temel araştırma sorusu doğrultusunda, *Gülün Adı* romanı eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Eleştirel söylem çözümlemesi, dilin kullanımını ve söylemin işleyişini anlamaya yönelik bir analiz yöntemidir (Fairclough, 1995; Fairclough, 2013). Bu metodoloji, dilin toplumsal, politik ve kültürel bağlamlarını kavramayı, iktidar dinamiklerini açığa çıkarmayı ve belirli bir konuyu eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi hedefler (van Dijk, 1993; Wodak, 2014). Bu çözümleme sürecinde, metni sınırlayan sözdizimsel ve semantik çerçeveler aşılarak bir yapı sökümlü gerçekleştirilir ve inşa edilen metnin niyeti her boyutuyla detaylı bir şekilde incelenir. Metinde yer alan kelimeler, ifadeler, semboller ve yapılar ayrıntılı bir analize tabi tutularak, metindeki güç ilişkileri, ideolojiler ve toplumsal normlar anlamaya çalışılır (Bloor & Bloor, 2007). Dolayısıyla eleştirel söylem analizi yöntemi ile cevaplanmak istenen “Ne anlatmak istiyor?” sorusudur. Bu soru ile hareket eden çalışmanın analizinde kitap dahil olmak üzere bütün medya metinlerinin deşifre edilmeyi, çözümlenmeyi, yorumlanmayı gerektiren söylemsel inşa ürünü olduğu düşüncesi yatmaktadır (Bilgin, 1999).

Ayrıca, bu çalışmanın temel araştırma sorusu doğrultusunda, tek ögeli örnek olay incelemesi deseni benimsenmiştir. Bu desen, belirli bir olayı veya olguyu derinlemesine incelemek ve bu olayın özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlamak amacıyla kullanılır. *Gülün Adı* romanı, bu çalışmanın odak noktası olan bilgi, iktidar ve özne ilişkilerini anlamak için uygun bir örnek olay olarak seçilmiştir. Örnek olay olarak *Gülün Adı* romanının tercih edilmesinin sebebi, karmaşık görünen bir cinayet kurmacasını anlatırken bir dizi simge, metafor ve sembolü kullanarak bilgi üretimi, iktidar ilişkileri ve öznel deneyim gibi mefhumlarını ele

almasıdır. Bu durum romanın sahip olduğu metin bakımından, eleştirel söylem çözümlemesi için zengin veri setini sağlaması için uygun bir tercih olmuştur. Bu sayede, çalışmanın temel amacına yönelik derinlemesine bir kavrayış elde edilmesi amaçlanmaktadır.

Son olarak, çalışmanın sınırlılıkları arasında, *Gülün Adı* romanının sınırlı bir örneği üzerinden yapılan incelemenin genellenebilir sonuçlar doğurabilecek geniş bir örnekleme dayanmaması bulunmaktadır. Çalışma, yalnızca romanın metniyle sınırlıdır ve yazarın niyetleri veya dönemin tarihsel bağlamı gibi dış faktörleri göz önüne almamaktadır. Ayrıca, romanın çeşitli çevirileri ve farklı baskıları arasındaki olası farklar göz ardı edilmiştir. Bu çalışmada incelenmiş olan Umberto Eco'nun *Gülün Adı* adlı kitabının Türkçe çevirisi Şadan Karadeniz tarafından yapılmıştır ve 2018 yılına ait Can Yayinevi'nin 43. baskısıdır.

Tartışma ve Bulgular

Çalışmanın uygulama kısmını oluşturan bu bölümde öncelikle *Gülün Adı* romanının olay örgüsü, karakterleri, mekânları, tarihi ve sosyal arka planıyla ilgili detaylı bir inceleme sunulmaktadır. Bu inceleme, romana genel bir bakış sağlayacak şekilde yapılmış olup, kurgunun gerçeklikle nasıl örtüştüğü konusunda da bilgi verilmektedir. Ardından ise roman eleştirel söylem çözümleme metodundan faydalanılarak Foucault'cu bilgi-iktidar-özne anlayışından hareketle tartışmaya açılacaktır. Bu tartışma, yazar tarafından tüm kitap okunarak ilgili referanslar üzerinde Foucault'cu paradigma bağlamında düşünülerek sistematik bir yaklaşımla yapılmış olup, romanın içerdiği temel dinamikleri anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Son olarak elde edilen bulgular bilgi-iktidar-özne olarak birbirinden ayrılmadan üçlü ilişkisellik içerisinde aktarılmıştır. Bunun sebebi söz konusu olan ve kuramsal çerçeve bölümünde detaylıca aktarılan bu üç kavramın birbirleriyle son derece ilişkili olduğu düşüncesidir. Bu nedenle roman çözümlenirken elde edilen her bir verinin aslında her üç kavramla da bir biçimde ilişkili olduğu görüldüğü için böyle bir bütüncül analiz kurgusu benimsenmiştir.

Gülün Adı Romanına Genel Bir Bakış

Gülün Adı'nın temel olay örgüsünü, 1327 yılında İtalya'nın kuzeyinde bir kilisede gerçekleşen cinayet unsuru oluşturur. Kütüphanede kitap kopyalamada görevli olan Otranto'lu rahip Adelmo, bir cinayete kurban gitmiştir. Eski bir sorgucu rahip olan Baskerville'li William, bu olayı araştırmakla görevlendirilir ve çırağı Melk'li Adso ile birlikte cinayeti soruşturmaya başlar. Roman, Adso'nun Latince kaleme aldığı anılar aracılığıyla, bu yedi günlük soruşturma sürecini aktarır. Adso, bir baron olan babası tarafından İmparator'un yanında savaşmak üzere Rahip William'a çırak olarak verilmiştir. William ve Adso'nun manastıra ulaşmasının ardından, Başrahip tarafından cinayeti soruşturmaları için yetki verilir. Ancak bu noktada özellikle kütüphaneye girişin yasak olduğu vurgulanır. Kütüphane, "Aedificium" adı verilen eski bir binadır ve sadece kütüphanecinin bildiği özel bir tasarıma sahiptir. Rahipler, kütüphaneye giremez ancak kitapları kopyalama ve düzenleme görevini yerine getirirler. Hatta kütüphanedeki bazı kitaplar ise "sapkın" ve "yanıltıcı" bilgiler içerdiği düşünülerek özel bir

saklama alanında tutulur. Bu “sapkın” ve “yanıltıcı” bilgileri içerdiği düşünülen yasaklı kitaplar arasında pagan, Yahudi ve Arap yazarların binlerce kitabı vardır. Hatta Hristiyanlığa aykırı dini kitaplar bile saklanmıştı. Bu noktada, William'ın kütüphaneye olan merakı ön plana çıkar. William ve Adso, yedi gün boyunca yedi farklı ölüm olayıyla karşılaşarak, nihayet gerçeğe ulaşırlar. Toplumsal yapının kırılmaya uğradığı bu dönemde manastırdaki ölü rahip sayısında bir artış gözlemlenmekte ve bu cesetlerde belirgin ortak özellikler ortaya çıkmaktadır: Dilin koyu renk alması ve derinin koyu renkli parmak uçları. William ve Adso bir gece gizlice kütüphaneye girerler ve kütüphanedeki gizli alanı keşfederler. Kütüphanenin gizli alanında, günümüzde bile bazı bölümleri kayıp olan Aristo'nun Poetika isimli kitabını bulurlar ve cinayetlerin çözümü bu kitapla ilişkilendirirler. Çünkü kitabın sayfalarına zehir sürülmüştür; kitabı okuyanlar, sayfaları çevirmek için parmaklarını ıslattıkça zehri alırlar. Tam bu gizemli ölümler çözülmüşken, kütüphanede çıkan bir yangın tüm manastırı sarar ve yangın sonucunda manastır tamamen yanar. Yangından sağ kurtulanlar ise William ve Adso'dur.

Gülün Adı 'nda temel olay örgüsünün ilk bakışta cinayetlerle ilgili olduğu düşünülse de, romanda esasen 14. Yüzyıl Orta Çağ Avrupası'nın siyasi, ekonomik ve sosyal atmosferi içerisinde bilgi-iktidar-özne ilişkisi ekseninde yatan olaylar gizlice okuyucuya fısıldanmaktadır. Öyle ki romanın adı bile bu iktidar-bilgi-özne ilişkisine göndermede bulunmaktadır. Umberto Eco'nun (2018, s. 693) eserine adını seçerken yaşadığı düşünce süreçleri, yapılan isim tercihleri ve eserin adının taşıdığı sembolizm, onun şu ifadesine başvurulurarak açıklanabilir:

Romanımın başka bir başlığı vardı: Suç Manastırı. Bunu bir yana bıraktım, çünkü okuyucunun dikkatini yalnızca polisiye konuya çekiyordu ve baştanbaşa eylemden oluşan öyküler peşindeki bahtsız alıcıları, onları kandıracak bir kitabın üstüne atılmaya sürükleyebilirdi.(...) *Gülün Adı* fikri hemen hemen rastgele geldi aklıma; hoşuma da gitti, çünkü gül öylesine anlam yüklü, simgesel bir nesnedir ki, neredeyse artık hiçbir anlamı yoktur; gizemli gül ve bir gül güllerin yaşantılarını yaşamıştır, iki gülün savaşı, bir gül bir güldür, bir gül bir güldür, bir gül bir güldür, gülhaçlar, olağanüstü güllerin güzellikleri, mis gibi kokan taze gül. (...) Bir kitabın adı fikirleri karıştırmalı, onları bir araya toplayıp düzene sokmamalıdır.

Eco'nun tercih ettiği *Gülün Adı* ismi, farklı kültürlerde ve tarihlerde gülün taşıdığı çeşitli anlamlara vurgu yapar. Özellikle Hristiyanlık'ta, gül İsa ile ilişkilendirilmiş ve kutsal bir sembol olarak kabul edilmiştir. Eski Mısır kültüründe ise gül, gizli işlere atıfta bulunan “sub rosa” ifadesiyle anlam bulmuştur. Antik Yunan mitolojisinde, gül, güzellik tanrıçası Afrodit'in çiçeği olarak bilinmiştir. Afrodit'in Eros'a verdiği gül, sonrasında Eros'un gülü Sessizlik Tanrısına vermesiyle, gülün sadece güzellik değil aynı zamanda sırların ve ahlaksızlıkların gizli kalması ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, tarihsel kökenleriyle birlikte romanın adındaki gül, sembolizmi derin ve çeşitli katmanlarıyla işleyen bir motif olarak ön plana çıkar.

Romanda ilk bakışta manastırda işlenen cinayetlerin ardında yatan sebeplerle katilin aranması olarak açıklanabilecek olay örgüsü, aslında dönemin Orta Çağ Avrupası'na, felsefeye, din olgusuna, kilise-papa ve mezhepler arası çatışmalara, kitap-kütüphane ve

bilimsel bilgiye ait dönemin düşüncelerini ortaya koyan bir araç olarak kullanılmıştır. 7 günü anlatan romanda her gün için “*tan söküümü, sabah, öğle, ikindi, akşamüzeri, günbatımı, akşam ve gece yarısı*” olmak üzere bölümlere ayrılmıştır. Bu 7 günlük dilimlere ayrılmış zamanda rahiplerin günlük yaşantısına, manastır hayatının yanında Orta Çağ Avrupa kültürüne, teosentrik dünya anlayışına ve bu anlayışın insanlar üzerindeki etkilerine ışık tutmaktadır.⁴

Romanın protagonistlerini Baskerville’li William ve Melkli Adso oluşturmaktadır. Adso, Rahip Baskerville’li William’a çıraklık yapmaktadır ve ondan eğitim almaktadır. Baskerville’li William karakteri araştırmacı, gözlemci ve aynı zamanda şüpheli kimliğiyle ön plana çıkmaktadır. William romanda Aristotelyen erdemle hareket etmektedir. Baskerville’li bir anlamda Aristoteles ve Roger Bacon’un öğrencisidir; bilimin sorgulayıcılığına ve felsefenin ‘iyi’liğine karşı zaafı vardır (Demir, 2009). Eco’nun, Baskerville’li William karakterini yaratırken İngiliz rahip Ockham’lı William’dan esinlendiği düşünülebilir. Ockham’lı William Rönesans ve Reform hareketinin en önemli tetikçilerinden biri olarak kabul edilmektedir (Babür Metin, 2015). 14. Yüzyılda yaşamış olan Ockham’lı William⁵, çalışmaları yüzünden sapkın bulunup Papa tarafından aforoz edilmiştir. “Ockham’ın usturası” olarak bilinen öğretisiyle skolastik felsefede doğrulanması imkânsız kavramları kazımayı öne sürmektedir ve buna göre bilimle metafiziği, felsefe ve tanrıbilimi birbirlerinden ayırarak sınırlar çizmiştir. Baskerville’li William’ın Ockhamlı William gibi dogmatik ve sembolik bağlantılarla kurulmuş kilise iktidarının karşısına soruşturma ve mantık gücüyle karşı çıktığı söylenebilir. Gözlemlerindeki başarısı ve sezgisel yönünün kuvvetli olması sebebiyle manastırdaki cinayetleri çözmek üzere yardımcısı Melkli Adso ile manastıra gelirler. Baskerville’li William cinayetleri çözerken amprik bulgulardan, gözlemlerinden, aklından ve saf sezgiden yararlanmaktadır. Yani sadece aklın yalın kullanımı değil aynı zamanda gizemleri yorum gücüyle ve sezgiyle de çözmektedir. William Orta çağın “karanlık” ve asık suratına karşılık aydınlatıcı bir gülümseme gibidir. Demir’e göre (2009), Melkli Adso ise Galilei Galileo’nun meşhur Diyalog’unda ‘Simplicio’ (Yalınlık, saflık) tabiri üzerine cinaslı bir şekilde gerçekleştirdiği deyişle bağlantılıdır. Yani “Adso” ad Simplicio’dan⁶ gelmektedir.

Romanın antagonisti ise kitap okumak uğruna kör olmuş bir rahip olan Rahip Jorge olarak ifade edilebilir. Ancak onun körlüğü yalnızca fiziki değildir. Aynı zamanda yeniliklere ve farklı görüşlere kapalı olma ve bilgiyi saklama sebebiyle kör olarak kurgulanmıştır. Eco’nun Rahip Jorge karakterini oluştururken Jorge Luis Borges’ten esinlendiği düşünülmektedir. (Corry & Giovanolli, 1992).⁷ Borges ailesinden gelen hastalık sebebiyle görme yetisini tamamen

4 Yayınevi, Eco’ya manastır yaşamını anlatan bu ilk 100 sayfayı çok uzun bulduğunu ve çıkartması gerektiğini söylemiştir. Ancak bunu şu sözleriyle reddetmiştir: “...bir insan manastıra girip orada yedi gün yaşamak istiyorsa, onun ritmini kabul etmek zorundadır. Bunu başaramazsa, kitabın bütününe okumayı da hiçbir zaman başaramayacaktır. Bu nedenle, ilk yüz sayfanın bir kefaret ve başlangıç işlevi vardır; her kim bundan hoşlanmazsa kendi bilir, tepenin eteklerinde kalır...” (Eco, 2015)

5 Ockham’a göre insan, mutlak olarak olan Tanrı’yı algılayamaz; çünkü Tanrı maddi bir nesne değildir. Ama Tanrı dışındaki şeylerden soyutlamalar yaparak bir Tanrı kavramı elde edilebilir. Bu elde edilen kavram Tanrı’nın özünü içermez aksine Tanrı ile ilgili zihinsel temsilleri içermektedir.

6 Galileo’nun İki Temel Dünya Sistemi üzerine Diyaloglarında (1632) Aristotelesçi olduğu söylenir ve fizik yasalarını savunur.

7 Corry ve Giovanolli (1992) yaptıkları çalışmada Umberto Eco’nun eserindeki Borgesvari tatlari keşfederler.

kaybetmiştir. Babil Kütüphanesi, J. L. Borges'in sonsuz sayıda olan ancak yazılmamış kurgusal olarak yaratılmış kitapla dolu olduğunu tahmin ettiği hayal kütüphanesidir.

Evren, (kimileri kitaplık diye anıyorlar) birbirinden engin hava sütunlarıyla ayrılmış, çok alçak parmaklıklarla çevrili, sayısı belirsiz, belki de sonsuz, altıgen dehlizlerden oluşmaktadır. Altıgenlerin hangisinden bakılırsa uçsuz bucaksız üst katlarla alt katlar görülebilir... Döner bir merdiven dipsizliklere inerek... Zira ben Kitaplık'ın sonunun gelmeyeceğini ileri sürüyorum. (Borges, 1941, s. 67-68)

Manastırda yaşayan Rahip Jorge Burgos, kilisenin dogmatik görüşlerini sıkı bir şekilde savunmaktadır. Bilgiyi kontrol altında tutma ve belirli bilgilerin yayılmasını önleme amacı güder. Kitapta, Jorge'nin özellikle Aristoteles'in "Poetika" adlı eserinin ikinci nüshasına karşı olan sert tutumu vurgulanır. Jorge, gülmeyi tehlikeli bir eylem olarak görür ve bu nedenle gülmeye konusunu içeren kitapların saklanması gerektiğini düşünür.

Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi

Gülün Adı romanında, Orta Çağ'ın belirli bir dönemini kapsayan ve ruhban sınıfının egemen olduğu teosentrik düzen içindeki bilgi-iktidar-özne ilişkisi özenle tasvir edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde roman bilgi, iktidar ve özne eksenleri doğrultusunda analiz edilerek tartışmaya açılmıştır.

Romanın geçtiği 14. yüzyıl İtalya'sında teosentrik dünya görüşü hâkimdir. Bu anlayış, teorik olarak değişim düşüncesini reddeden statik bir evren düşüncesinin hâkim olduğu ve Tanrı'nın merkezde yer aldığı bir düşünce biçimini ifade eder. Bu düşünce biçiminde varlıklar, Tanrı'dan en basit olanına kadar sabit bir kozmik hiyerarşi içinde algılanır. Bu durum, varlıklar arasında kutsal bir bağın olduğunu ve sosyal düzenin meşruiyetini sağladığını düşündürmektedir. Orta Çağ'ın temel paradigması, teosentrik düşünce biçimi nedeniyle "her canlı bir imge olduğundan, insanın asıl gerçekliği Tanrı eliyle okumak zorundadır" görüşünün hâkim olduğu söylenebilir. Böylece kilise hem bilgiyi elinde bulundurarak iktidarının devamlılığını sağlamaktadır hem de meşruiyetinin kaynağını dinden ve Tanrı merkezli dünya görüşünden almaktadır. Romanda Orta Çağ İtalya'sı özelinde bu durum şöyle ifade edilmiştir:

Basit insanların yaşantılarının yabani ve denetlenemez sonuçları vardır. 'Ancak, bilimsel yapıtlar belli bir yasayla geçerli kılınır ve etkili bir biçimde zorunlu sonuca yöneltilir.' Yani, pratik sorunlarla uğraşırken bile, ister mekanik, ister tarım, ister bir kentin yönetimi olsun, bir çeşit tanrıbilime gerek vardır. Ona göre yeni doğa bilimi, bilim adamlarının, doğal süreçlerin değişik bilgileri aracılığıyla, basit insanların düzensiz ama kendi tarzında gerçek ve doğru beklentiler yığını yansıtan temel gereksinimlerini eşgüdümlü kılmaya yönelik yeni ve büyük girişimi olmalıydı. Yeni bilim, yeni doğal büyü. Ancak, Bacon'a göre, bu girişim kilise tarafından

Eco'nun karakteri Jorge de Burgos ile Jorge Luis Borges arasındaki belirgin benzerliği tartışılır ve Eco'nun karakterini Borges'e bir saygı örneği olarak adlandırmasını belirtirler.

yöneltilmeliydi; ama ben bunu, onun zamanında din adamları topluluğunun bilim adamları topluluğuyla özdeşleştirilmesinden ötürü söylediğine inanıyorum. Bugün durum değişti; manastır ve katedrallerin dışında, hatta üniversitelerin bile dışında bilim adamları yetişiyor. Örneğin bu ülkede, yüzyılımızın en büyük filozofu bir rahip değil, laik biriydi. Şu Floransalıdan söz ediyorum; şiirinden söz edildiğini işitmişsinizdir; hiç okumadım o şiiri, çünkü halk dilini anlamıyorum; bildiğimce pek de hoşuma gitmezdi; çünkü bizim yaşantılarımıza çok uzak olan şeylerden söz ediyor. Ama kanımca, öğeler, tüm kozmos ve devletlerin yönetimi hakkında bugüne değin bize sunulan en akıllıca şeyleri o yazdı. Bugün ben ve arkadaşlarım, insancıl sorunların yönetimi için, yasa yapmanın kiliseye değil, halk meclisine düştüğüne inanıyoruz; aynı şekilde, gelecekte bu yeni ve insancıl tanrıbilimi önermek de, bilim adamlarına düşecektir; bu tanrıbilim ise doğal felsefe ve pozitif büyüdür (Eco, 2018, s. 293).

Orta Çağ, ilk çağlardan modern döneme geçişte bir köprü işlevi görerek genellikle “karanlık” olarak nitelendirilen bir evreyi temsil eder. Bu değerlendirme, dönemin egemen düşünce geleneği ve bilginin sınırlı bir çevrede korunmasıyla yakından ilişkilidir. Kıta Avrupası, bu dönemde dinsel bir çatı altında birleşmiş ve her şeyin dinle anlam kazandığı, aynı zamanda din tarafından yasaklandığı bir atmosfere sahiptir.

Tanrı da dünyayı böyle bilir, çünkü onu yaratmadan önce dışarıdan bakıyormuşçasına zihninde tasarladı; dünyanın kuralını bilmiyoruz, çünkü onun içinde yaşıyoruz; onu yaratılmış olarak bulduk (Eco, 2018, s. 311).

Germen topluluklarının Roma İmparatorluğu’na saldırarak imparatorluğun zayıflamasına ve kentlerin önemini yitirmesine neden olan olaylar, Orta Çağ’ın başlarında önemli gelişmelerdir. İmparatorluğun çöküşü sonrasında, köleler ve köylüler feodal beyliklere, büyük toprak sahipleri ise feodal beylere dönüşmüştür. Otorite boşluğu, “senyör” olarak adlandırılan küçük hükümdarlar tarafından doldurulmuştur. Senyörler, kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla kendilerinden daha güçlü bir otorite olan krala bağlanmışlardır. Binlerce papaz, milyonlarca kilise ve manastır ile çeşitli dinsel örgütler, insanların dini inançlarını sömürerek egemenliklerini toplumsal yaşamın her alanında kabul ettirmişlerdir. Zaman içinde kilisenin gücü, bir tür bağımlılık halini almıştır.

Hristiyan Kilisesi, Avrupa insanını enerjisini dini açıdan faydalı işlerde kullanması için zemin hazırlamış ve yaşamın anlamı üzerine (asketik ahlak anlayışı) yüksek bir bakış açısı getirme yönünde biçimlendirmiştir. Roma İmparatorluğu’nun barbarlığa dayalı yönetim sistemini kilisenin kolayca değiştirdiği ve papalık kurumunun kilise düzenini belirleyen ve yasanın yapıcısı ile uygulayıcısı olduğu ifade edilmiştir.

Kilisenin bir diğer önemli fonksiyonu, dogmalar üretmesidir. Nitekim 14. Yüzyıl Orta Çağ Avrupası’nda düşünmek, sorgulamak, farklı görüşleri dile getirmek gibi davranışlar tehlikeli ve insanları yoldan çıkartıcı bir faaliyet olarak görülmektedir. Düşünen ve sorgulayan yani

bir nevi “yoldan çıkan” insanları yargılama yetkisine sahip olan Engizisyon mahkemesi de bu dönemde önemli bir kurumdur. Yoldan çıkan insanlara işkence uygulayarak veya yakarak doğru yola getirmektedir. Kilise öğretileri ile çelişen görüşlere yer verilmesi mümkün değildir. *Gülün Adı*'nda, cinayetlerin aydınlatılması için manastıra gelen Engizisyon sorgucusu Bernardo Gui'nin mantıksal açıklama bulamadığı ve çözemediği her olayı “şeytanın yaptırmasıyla” açıklaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Orta Çağ Avrupası'nda kilise, iktidarının gücünü korumak için dini bir baskı aracı olarak kullanmaktadır. Kilise iktidarını korumak için ötekileştirme ve dışlama yöntemini kullanmaktadır. Belirli kesim ve grupları toplumdan uzaklaştırarak mevcut sistem ile ilişkisi tamamen koparılarak sistemin devamlılığı önündeki engeller ortadan kaldırılmaktadır (Kılıç, 2019). Bu durum romanda cüzzam metaforu üzerinden işlenmiştir:

Toplum dışına itilmiş cüzzamlılar her şeyi kendileriyle birlikte yıkama sürüklemek isterler. Böylece, onları ne denli toplum dışına itersen, o denli kötü olurlar; onları ne denli senin yıkımını isteyen bir hortlak sürüsü gibi görürsen, o denli toplum dışı olurlar (Eco, 2018, s. 287).

Güner'e göre (2008), dinsel tek bir çatı altında birleşen Avrupa kendisini “Universitas Christianitatis” olarak tanımlamış ve Avrupa'nın gözünde Avrupalı ve Hristiyan olmayanlar “öteki” olarak inşa edilmiştir. *Gülün Adı* bağlamında bu ötekileştirmeyi hangi bilginin doğru hangi bilginin yanlış/sapkın olduğuna karar veren kilise ve kütüphanede saklı tutulan kitaplar üzerinden okumak mümkündür. Bu “sapkın” bilgileri içerdiği düşünülen yasaklı kitaplar arasında Pagan, Yahudi ve Arap yazarların binlerce kitabı vardır ve hatta Hristiyanlık haricindeki diğer dinlerin kitapları da yasaklıdır (Eco, 2018, s. 440). Bu dönemlerde birleştirici bir ideoloji arayışında olan papalığa göre Hristiyanlık harici her türlü dini inanç –başta İslam olmak üzere- “sapkınlık”tı. Hristiyan dünyasında, genel eğilim, Kur'an'ın zayıflığının kanıtlanması ve İslam'ın sahte, sapkın bir din olduğunun ortaya konulması yönündeydi. Bu yaklaşım, 14. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olan İtalyan yazar Dante'nin “İlahi Komedi” adlı eserinde de kendini gösterir; zira Dante, Hz. Muhammed'i yeni ve sahte bir dinin kurucusu olarak tasvir etmiştir (Alkan, 2015). Bu bağlamda, İslam'a dair üretilen bilgilerin, dönemin iktidar yapıları ve ideolojileri tarafından belirlendiği, biçimlendirildiği ve kontrol edildiği söylenebilir. *Gülün Adı* kurgusundan hareketle bu dönemde İslam'ın “sapkınlık” olarak değerlendirilmesi, Hristiyan dünyasının kendini doğrulama ve meşruiyetini sürdürme çabalarının bir yansımasıdır. *Gülün Adı*'nda manastırdaki labirent kütüphanenin yasaklı kitaplar bölümünde saklanan Kur'an'la karşılaşan William ve Adso'nun iktidar ve bilgi ekseninde öznel deneyimlerinin şekillenmesi bağlamında “öteki”ne karşı olan önyargılarını gözlemlemek mümkündür:

“Başkaları da var”, dedim, dolapları karıştırarak. “İbni Sina'nın Canone'si, sonra bilmediğim çok güzel bir yazıyla yazılmış olan elyazması... Süslemelerine bakılırsa bir Kuran olmalı, ama ne yazık ki Arapça bilmiyorum. Kur'an mı, inançsızların kutsal kitabı, sapık bir kitap... Bizimkinden değişik bir bilgi içeren bir kitap. Onu

buraya, aslanların, canavarların bulunduğu yere niçin koyduklarını anlıyorsun, değil mi? O kitabı canavarların üstünde görmemizin nedeni bu; aralarında tek boynuzlu da görmüştüm. LEONES denen bu bölge, kitaplığı kuranların yalan saydıkları kitapları barındırıyor (Eco, 2018, s. 440).

Okuyamıyorum. Alfabe değil bunlar. Yunanca da değil; olsaydı anlardım. Kurtçuklara, küçük yılanlara, sinek pisliğine benziyor (Eco, 2018, s. 250).

İlginçtir ki, rahipler, “sapkın bilgilere” ve “yanlış dini öğretilere” sahip olduğunu düşündükleri kitapları, onu kütüphanenin gizli bölümünde saklamaktadır. Bu durum kendi içerisinde bir paradoksu barındırmaktadır. Romandan hareketle söylenebilir ki, “doğru” veya “yanlış” bilgidен ziyade kilisenin iktidarının meşruiyetinin devamlılığı için uygun bilgi ve sapkın bilgi vardır.

Bunun dışında eserde ötekileştirme ve dışlamanın bir başka boyutu olarak kadın-erkek ilişkilerine de yer verilmiştir. Dönemin hâkim ahlak anlayışı olan asetik yaşam biçiminde acı yaşamın merkezinde yer alır ve hazdan kaçınılır. Dolayısıyla Orta Çağ Avrupası’nda kadın imgesi ilk günahı işleyerek tüm insanlığı günah içinde yaşamaya mahkûm eden Havva ile ilişkilendirildiği için denetim altında tutulması gereken kötücül bir varlık olarak ele alınmıştır (Genç, 2011). Nitekim *Gülün Adı*’nda da (Eco, 2018, s. 356) kadın şeytan veya ölüm gibi negatif anlamlarla bağdaştırılarak dönemin kadın algısına uygun şekilde temsil edildiği söylenebilir:

Kadının nasıl bir kıskırtma kaynağı olduğu konusunda, İncil’de yeterince söz söylenmiştir. Eski Ahit, kadınlara ilişkin olarak der ki, kadının konuşması ateş gibidir; atasözleri de kadının, erkeğin değerli ruhuna egemen olduğunu, en güçlülere bile yıkama uğratabileceğini söyler (Eco, 2018, s. 356).

Kadının ölümden daha acı olduğunu anladım; avcıların kırbacı gibidir o; yüreği bir ağ gibidir; elleri bağlıdır. Başkaları da kadının şeytanın barınağı olduğunu söylemişlerdir. Bunu böylece doğruladıktan sonra, sevgili Adso, Tanrı’nın böyle kötü bir varlığı ona bazı erdemler bağışlamaksızın yaratmış olabileceğine kendimi inandıramıyorum (Eco, 2018, s. 356).

Bir öğreti biçimi olarak asetik ahlak anlayışı ortaya çağa damgasını vurmuştur. Kaynağını Antik Yunan’dan alan bu yaşam tarzı, acı çekmeyi ve bu acılar aracılığıyla olgunlaşmayı savunmaktadır. Asetik ahlak, bireyin günahlarından arınması ve tekrar günah işlememesi için bir tür diyet ve egzersiz olarak işlev görmektedir. Bu öğreti, beden ile ruh arasındaki ikiliği vurgulayarak; şeytan olarak algılanan şeylerden kaçınma, korkma ve Tanrı’ya sığınma, Tanrısal güçlerle daha güçlü cemaatler oluşturma, kurban etme yoluyla ilahi gücü memnun etme, günahlardan arınmak için hazırlık yapma gibi konular üzerinde odaklanır. Ruhsal asetik ahlakta, suskunluk (sükut), düşüncelerin hemen söylenmemesi, dinsel okuma, dua, itaat ve kibirden arınma gibi unsurlar bulunmaktadır. Çok yemek, içmek ve cinsellik gibi dünyevi arzular yasaklanmış; hatta bazı yiyecekler tamamen yasak kabul edilmiştir. Aynı zamanda,

insanların konfordan arınmış hücre benzeri yerlerde yaşamaları, ilkel giysiler giymeleri teşvik edilir. Aslında, bu olumsuz koşullara karşı gösterilen çaba, bir tür olumlu bir mücadele olarak algılanır. Aristoteles'in "kendine dikkat et" ilkesinin aksine, vücuda özen gösterme ve hatta banyo yapmak yasaktır. Temel felsefe, bu dünyada acı çekilmesi gerektiğini ve ancak bu şekilde diğer dünyada gerçek mutluluğa ulaşabileceğini savunur.

Gülün Adı romanının geçtiği 14. yüzyılda, toplum içindeki statüye bakılmaksızın her Hristiyanın aynı yaşam tarzını benimsemesi bekleniyordu. Serf, köylü, kont veya kral olsun, her bireyin az yemesi, süslü kıyafetlerden kaçınması gerekiyordu. Bu nedenle, toplumun her kesimi için iyi bir Hristiyan olmanın yolu, asetik anlayışın prensiplerine uygun bir yaşam sürmektir. Ancak, Reform Hareketi ile birlikte, Hristiyanlık çeşitli mezheplere ayrıldıkça, asetik anlayış da değişime uğramıştır. Luther, Protestanlıkla birlikte asetik anlayıştaki aşırılıkları azaltmış, ancak Kalvenizm mezhebi, eski Katolik öğretilerini sürdürmüştür. Bu durum, Orta Çağ'ın sanat ve bilim açısından en verimsiz dönemini yaşamasına neden olmuştur. Doğu'da Osmanlılar ve Yakın Doğu'da Sasanilerin bilime önem vermeleri, Antik Yunan ve Roma eserlerini incelemeleri, Rönesans'ın habercisi olmuştur. Tüm bu gelişmeler, durağan ve karanlık olarak nitelendirilen Orta Çağ'a son vermiş ve yerine hayattan zevk almayı ilke edinen bir ahlak anlayışı olan "Hedonizm"i getirmiştir. Hedonizm, fiziksel zevkleri geçici değil, aynı zamanda zor koşullara dayanma gibi özellikleri içeren bir yaşam tarzı olarak sunar. İlk çağlarda, Hedonizm anlık zevki savunmuş; ancak Orta Çağ'da Augustinus ile birlikte ilahiyata dayanan etik anlayışı, Aristoteles'in yeniden keşfiyle birlikte doğalcı bir dinsel etiği benimsemiştir. Ortaçağın etik değerlerini şekillendiren Sokrates'in "sorgulanmamış bir hayat yaşanmaya değmez" sözlerini içeren sorgulayıcı yaklaşımın etkisi önemli olmuştur.

Bu dönemde birçok aziz ortaya çıkmıştır ve bu azizler kendi öğretilerini yaymak için okullar açmıştır. Romanda bunu Benedikten ve Fransisken tarikatlarının çatışmaları üzerinden okumak mümkündür. Fransisken tarikatının kurucusu Assisili Aziz Francis'dir ve kendisini Tanrı'nın hizmetine adanmıştır (Cevizci, 2009). Eserin ana karakteri olan Baskerville'li William ise Fransisken Tarikatına mensup olarak temsil edilmiştir. Benedikten tarikatı Katolik mezhebine ait İtalya kökenli olup Aziz Benedikten'in Kurallarını takip eden bir tarikattir (Polat, 2004). Bu noktada, iktidara sahip olmak isteyen ve güce erişmek isteyen farklı tarikatlar ve bu tarikatlara mensup bireyler arasında bir mücadele olduğu ifade edilebilir. Eserdeki tarikatlar arası güç mücadeleleri romanda şöyle anlatılmaktadır: "*Çobanlar köpeklerle savaşıyor, çünkü ikisinin de birbirinin haklarında gözü vardır*" (Eco, 2018, s. 286).

Bu iki tarikatın bilgiye ve bilginin toplumsallaşmasına karşı bakış açıları farklılık göstermektedir. Günümüzdeki anlamıyla bakıldığında kütüphaneler insanların bilgiye ulaştığı, mevcut olan bilimsel bilgilerin kitlelere yayılması adına oluşturulmuş mekânlardır. Ancak *Gülün Adı* romanının geçtiği 14. Yüzyıl Orta Çağ Avrupası özelinde bakıldığında kütüphanelere yönelik farklı görüşler mevcuttur. Fransisken Tarikatına göre kitapların ve kütüphanenin birinci amacı okunmaktır. Çünkü Fransisken tarikatına göre; "Tanrı'nın kendisi iyidir" ve bu iyiliği paylaşması da yaratıcılığında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla onlara göre

bilgi paylaşılmalıdır. Bunun yanında *Gülün Adı* romanındaki manastırı yöneten Benedikten tarikatına göre kütüphanenin amacı kitapları korumak ve saklamaktır. Hatta eserde Benedikten Tarikatının bilgiye yönelik yaklaşımı şu şekilde ifade edilmiştir:

Ama işimizin, tarikatımızın işinin, özellikle de bu manastırın işinin bir bölümünü -hatta özünü- öğrenim ve bilginin saklanması oluşturuyor. Saklanması diyorum, araştırılması değil; çünkü tanrısal bir nesne olarak bilimin özelliği, onun tam olması ve başlangıçtan beri kendi kendini açıklayan Söz ‘ün kusursuzluğunda tanımlanmasıdır. Saklanması diyorum, araştırılması değil; çünkü bilimin insanlara özgü bir nesne olarak özelliği, onun peygamberlerin vaazından kilise babalarının yorumlarına değin tanımlanmış ve tamamlanmış olmasıdır. Bilimin tarihinde hiçbir gelişim, çağların hiçbir devrimi yoktur; olsa olsa sürekli ve yüce bir özetleme vardır (Eco, 2018, s. 550-551).

Buna göre kütüphanenin ıssız ve yüksek bir tepeye inşa edilmesi ve aynı zamanda siperlerle çevrili korunaklı bir yapı olarak tasarlanması Benedikten’in “bilgiyi korumak ve saklamak” öğretisine uygun bir temsil olduğu söylenebilir. Bilgi, kilisenin denetimindedir ve geniş kitleler (tebaa) tarafından ulaşılamamaktadır. Hatta manastırın kütüphanesi bu nedenle labirent biçimde ve özel tuzaklarla dizayn edilmiştir. Öyle ki bazı “sapkın” ve “tehlikeli” bilgileri içerdiği düşünülen kitaplar kimsenin ulaşamadığı özel bir alanda muhafaza edilmektedir. Kütüphanenin hem iç hem de dış mimarisinin korunaklı bir yapıda olması da bilgiye erişim hakkında dönemin bakış açısını önemli ölçüde tasvir eder. Dolayısıyla *Gülün Adı* özelinde kitaplara ve bilgiye ulaşmanın oldukça meşakkatli bir iş olduğu söylenebilir. Bu nedenle kütüphaneye girmek kadar çıkmanın zor olduğu eserde şu sözlerle ifade edilmiştir: “*Tinsel bir labirent olduğu kadar, dünyasal bir labirenttir o. İçeri girebilirsiniz, ama dışarı çıkamazsınız*” (Eco, 2018, s. 70).

Kütüphanenin özel bölümünde saklanan ve cinayetlerle ilişkili olan yasak kitap ise Antik Yunan Filozofu Aristoteles tarafından yazılmış olan *Poetika*’nın kayıp ikinci nüshasıdır. Eserde Aristoteles’in *Poetika*’sı yasaklı kitaplar arasında yer almaktadır. Rahip Jorge’un özellikle Aristo’nun *Poetika*’sının ikinci nüshasına karşı olan bu sert tutumunun sebebi Aristoteles’in kitapta yer verdiği “gülme” konusudur. Gülme eylemi, Aristo’nun *Poetika*’sında özel bir öneme sahiptir; çünkü bu eylem, dönemin hâkim olan ascetik ahlak anlayışı sebebiyle sınırlı bir faaliyet olarak kabul edilmiş ve günahkâr bireylere özgü görülmüştür. Gülme, bedenın kırılğanlığı ve zayıflığı ile ilişkilendirilmiş ve romanın anlatıcısı Adso’nun ifadesiyle, basit insanların savunması ve halk arasında kutsal olmayan bir gizem olarak algılanmıştır. Bireyleri ve toplulukları baskı altına almanın ve onları yönetmenin en etkili yollarından biri olarak, gülme eyleminin sınırlandırılması veya ortadan kaldırılması gerektiği düşünülmüştür. Bu bağlamda, gülme eylemini kontrol altına almak, yönlendirmenin ve otoritenin kesin bir biçimde ele geçirilmesi anlamına gelmektedir. Rahip Jorge’a göre “*gülen insan korkmaz, korkmayan insan da tanrıya inanmaz*”. Bu nedenle komedi içeren bu kitabın cildinin herkesten saklanması önem taşımaktadır. Rahip Jorge’un bu kitabı diğerlerinden daha çok

korumak ve saklamak istemesinin nedeni gülün insanın Tanrı'ya inanmayacağını varsayan ascetic ahlak anlayışını savunmasından kaynaklanır. Gülme eyleminin aslında kontrol altına alınmak istenmesinin en önemli temeli halkın hiçbir anında özgür hissetmemesini sağlamaktır. Halkın ensesinin dibinde her zaman kilisenin bekçilik yaptığını bilmek halkı tedirgin ve itaatkâr yapacağı düşünülmektedir.

Peki ama, İncil niçin İsa'nın güldüğünü söylemiyor hiç? (...) Gülme bedenimizin güçsüzlüğüdür; yozlaşması, yavanlığıdır. Köylünün eğlencesi, sarhoşun özgürlüğüdür; kilise bile akıllıca davranarak, şöenlere, şenliklere, panayirlara, insanı neşelendirerek öteki isteklerden ve tutkularından uzak tutan bu günlük yozlaşmaya izin vermiştir. (...) burada gülmenin işlevi tersine dönüyor, sanat düzeyine yükseltiyor; bilginler dünyasının kapıları gülmeğe açılıyor, böylece gülme, felsefenin ve hain tanrıbilimin konusu oluyor... Gülmek, bir köylüyü bir an için korkudan kurtarır... Gülün bir köylü için o anda ölmek önemli değildir; ama sonra, gülme özgürlüğü sona erince, dinsel tören yeniden tanrısal tasarıma göre içine ölüm korkusu salacaktır (Eco, 2018, s. 236).

Manastır yöneticileri her ne kadar sahip oldukları kütüphanenin zenginliği ile övünseler de kitaplara ve bilgiye erişim oldukça sınırlı ve yasaktır. Gülme konusuna takıntısı olan rahip Jorge'un dinen ve ruhsal açıdan sakıncalı bulunduğu kitapları sakladığı "Finis Africae" isimli bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölümde yer alan kitaplardan biri de "zehirleyen, öldüren Aristo'nun Poetikası"dır. Kütüphane kule-labirent biçiminde tasarlanmış olup şifreler, aynalı tuzaklar gibi pek çok engeli içerisinde barındırmaktadır. Bütün bu engellerin hepsinin amacı bilgiye ulaşılmaması içindir. Toplum tarafından tek bilinmesi gereken dinin öğretileridir. Bilim ilerlememeli ve inanç sarsılmamalıdır. Kilisenin bilimsel bilginin yayılmaması için giriştiği mücadeleleri konu alan eserde, kilise iktidarının meşruiyetini bilimsel bilginin saklanmasıyla sağlamaktadır. Bilimsel bilgiyi elinde tutan kilisenin, kitleleri istediği gibi yönetmeye çalıştığını görmek mümkündür. Romanda, Orta Çağ özelinde kurgulanan kütüphanenin var olan bilgiyi yaymak değil, toplum tarafından bilinmesi tehlikeli görülen bilgileri saklamak amacıyla oluşturulduğu; bu yüzden de birçok esere erişimin yalnızca üst hiyerarşiyle sınırlandırıldığı görülmektedir.

Bu yasak bilgiler yeri, birçok kurnazca buluşla korunuyor. Bilgi, aydınlatmaktan çok gizlemek için kullanılıyor. Hoşuma gitmiyor bu. Kitaplığın kutsal savunmasına sapık bir kafa egemen (Eco, 2018, s. 254).

Orta Çağ İtalya'sında 14. Yüzyılda yeni olan bilgi değil aksine zaten var olan ve yeniden üretilen bilgi önemsendiği görülür. Eco anlatısında insanın yeni bilimsel bilgi üretmemesini ve kısıtlı düşüncelerin döngüsünü şu şekilde aktarmıştır:

Ancak, yalnızca bana başka bir şeyden söz eden bir şeyden bahsedebilirim; o da başka bir şeyden söz eder (Eco, 2018, s. 402).

Eserde üretilebilecek bilgilerin daha önceki yazarlar tarafından üretildiğini dolayısıyla bunları korumak ve saklamanın kutsal bir görev olduğu üzerinde durulur. Eco, aslında *Gülün Adı*'nda toplumsal ve siyasal sistemlerin insanlara dayattığı düşünsel kalıpsal yazınsal ağlara karşı çıkmaktadır (Kılıç, 2019). Kitapları dogmaya dönüştürerek onlar üzerinde düşünmemeye yol açan durum eserde aşağıdaki biçimde ifade edilmiştir:

Kitaplar inanmak için değil araştırmak için yazılır. Bir kitap karşısında onun ne dediğini değil ne demek istediğini sormalıyız kendi kendimize, kutsal kitapların eski yorumcuları bu düşünceye açık seçik sahiptiler (Eco, 2018, s. 551).

Ayrıca romanın sonlarına doğru, Tarihi İskenderiye Kütüphanesi'nin yanmasına göndermede bulunan Eco, herhangi bir bilginin dogmatik hale getirilmesinin doğru olmadığını çünkü kitapların yinelemekten çok yenilik ve yorum getirmek için yazıldığını ortaya koyar.

Bunun yanı sıra her tarihsel dönemin siyasal toplumsal meşruiyetini sağlamak için ihtiyaç duyduğu epistemeyi romanda da görmek mümkündür. Birbiri üzerine eklemelenen ve düz bir tarihsellikte giden epistemik bir anlayıştan ziyade eski ve yeni şeklinde yaşanan kırılmalarla değişen bilimsel anlayıştan bahsedilebilir. Nitekim tam noktada *Gülün Adı*'nda, Orta Çağ'da Avrupa'da 14. Yüzyılda İtalya'da ortaya çıkan kilise ve manastır dışında "üniversitelerde" yetişen bilim insanlarından da bahsedilmiştir. Eser özelinde bakıldığında kilise ve manastır dışında üniversitelerde yetişen bilim insanlarının ortaya çıkma sebebinin dönemin sorunlarına çözüm üretebilecek nitelikte bilimsel bilgi üretimine ihtiyaç olduğu düşünülebilir. Eserde teosentrik dünya anlayışının değişme süreci, antroposentrik dünya anlayışının ilk adımları ve doğanın yasalarına uygun bilimsel bilgi üretimi süreci romanda şu sözlerle ifade edilmiştir:

Sed opera sapientiae certa lege vallantur et in finem debitum efficaciter diriguntur⁸. Ona göre yeni doğa bilimi, bilim adamlarının, basit insanların düzensiz ama kendi tarzında gerçek ve doğru beklentiler yığınına yansıtılan temel gereksinimlerini eşgüdümlü kılmaya yönelik yeni ve büyük bir girişim olmalıydı. Ancak Bacon'a göre bu girişim Kilise tarafından yönetilmeliydi; ama ben bunu, onun zamanında din adamları topluluğunun bilimadamları topluluğuyla özdeşleştirmesinden ötürü söylediğine inanıyorum. Bu durum değişti; manastır ve katedrallerin dışında, hatta üniversitelerin bile dışında bilimadamları yetişiyor (Eco, 2018, s. 293)

Manastırların biriktirmiş oldukları bilgi, şimdi değiş tokuş malları, onur, övünme ve saygınlık güdüsü olarak kullanılıyordu; tıpkı şövalyelerin zırh ve sancaklarının sergilenmeleri gibi, rahiplerimiz de resimli el yazmalarını sergiliyorlardı artık... Manastırlarımız bilimde önderliği yitirdikten sonra daha çok yapıyorlar bunu: Katedral okulları, kent loncaları, üniversiteler şimdi belki bizden daha çok kitap üretiyorlardı (Eco, 2018, s. 295).

Bugün ben ve arkadaşlarım, insancıl sorunların yönetimi için yasa yapmanın Kiliseye değil, halk meclisine düştüğüne inanıyoruz (Eco, 2018, s. 294)

8 Ancak bilimsel yapıtlar belli bir yasayla geçerli kılınır ve etkili bir biçimde zorunlu sonuca yöneltilir. (Ç.N.)

Gülün Adı'nda Descartes'çi bir bakış açısıyla şüphenin retorik bir araç hâline getirildiği görülmektedir. Anlatıya hâkim olan bu yaklaşım Kılıç'tan aktarılanlara göre (2019), Immanuel Kant'ın a priori tezini inkâr eden, deneysel muhakemeyi ön plana çıkaran ampirik bir bakış açısıyla kurgulanmıştır: “*Paris'te her zaman doğru yanıtı buluyorlar mı? Hiçbir zaman, dedi William: Ama yanlışlarından çok eminler*” (Eco, 2018, s. 428). Eserde yer alan bu söylemde, pozitivizmin “doğrulama ilkesine” karşı Karl Popper tarafından öne sürülen yanlışlanabilirlik ilkesine dayandırılmış bir deneycilik vardır. Roman ilerledikçe septizm artmaktadır. Dolayısıyla Orta Çağ karanlığının karakterler üzerinde kurmuş olduğu “karanlık” giderek etkisini kaybetmeye başlamaktadır. Tanrı-merkezli dünya anlayışından insan-merkezli dünya anlayışına geçiş sürecinde insanlardaki hakikate ulaşma, sorgulama arzusu, yeni bilgiye ulaşma isteği ile kilisenin tartışılmaz kuralları bir çatışma içine girmeye başlamıştır. Hakikate ulaşmaktaki açıklık ve bitmeyen bir sorgulama ihtiyacıyla birlikte kilise otoritesine karşı itaatsizlik açığa çıkmaya başlamaktadır. Bu sürecin sonunda Rönesans, Reform ve Aydınlanma ile başlayacak olan yeni süreç ise meşruiyetin kaynağının bilen, bilebilen, sorgulayan özne olan insana geçmesi ile sonuçlanacaktır. Romanda bu evrimsel bakış açısı şu sözlerle işlenmiştir:

İçinde bulunduğum manastır belki de bilgi üretme ve bilimi yeniden kurmaktaki üstünlüğüyle övünecek en son manastırdı. (...) Rahipler kutsal bir iş olan kopya işinden hoşnut değildiler artık; yenilik tutkusunun dürtüsü ile doğanın yeni tamamlayıcılarını da üretmek istiyorlardı (Eco, 2018, s. 265).

Bir kilise bölgesinden ötekine uzanan açgözlülük ağının tam yüreğine indirmek istiyorduk darbeyi (Eco, 2018, s. 531).

Eserde Orta Çağ'ın “karanlığıyla” birlikte insanın varoluş öyküsü tartışılmaktadır ve sonuçta yazar anlatısında Tanrı-merkezli dünya anlayışı eleştirmektedir. Bu çerçevede insanın düşünsel anlamda mutlak özgürlüğüne ulaşmasının bir koşulu olarak Tanrı temelli bilginin ve Tanrı merkezli dünya anlayışının reddedilmesi gerektiğine dair bir düşünceye yer verilmiştir:

Benim aklım nerede kaldı peki? Bir düzen benzerini izleyerek inatçı davrandım; oysa evrende hiçbir düzen olmadığını iyi bilmem gerekiyordu (Eco, 2018, s. 673). Tanrının özgürlüğü bizim hüküm giymemiz ya da en azından gururumuzun hüküm giymesidir (Eco, 2018, s. 674).

Ancak tüm bu alıntılar Eco'nun pozitivist bir anlayışa sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Pozitivist gelenekte bahsedilen evrensel doğruları ve bilgiyi elinde bulunduran kurum bilimdir ve hakikatin sözcüleri de bilim insanlarıdır. Orta Çağ'da Avrupa'da bilgiyi tekelinde bulunduran kurum kilise ve bilgiye sahip sözcüler de ruhban sınıfıdır. Bu bağlamda incelendiğinde gelenek tamamen reddedilerek geleneğin bulunmadığı bir ortama geçilmemektedir. Değişen şey bilgiyi elinde bulunduran otoritenin yerine bir başka otoritenin geçmesidir. (Kilisenin yerine başka bir kurumun geçmesi ve Tanrı'dan kaynağını alan dini bilginin yerine bilimsel bilginin geçmesi şeklinde düşünülmelidir.) Ayrıca

romanda, pozitivizmin insanları ve doğayı genelleyerek evrensel mutlak doğrulara ulaşmayı hedeflemesi de eleştirilmiştir.

Oxford'daki hocaların sana, yüreğinin geleceği kestirme yetilerini kurutarak mantığı putlaştırmayı öğrettiler (Eco, 2018, s. 105).

Manastırda yaşanan cinayetlerin izini süren Baskerville'li William, ölümlerle kitaplar arasında bir ilişki olduğunu düşünmektedir. Özellikle de kayıp eser Poetika'ya ulaşırsa cinayetleri aydınlatılabileceğini düşünmektedir. Poetika eserinin tek ve kayıp kopyası aslında ölümlerin merkezinde yer almaktadır. Eserde William ve Melki Adso cinayetlerin çözülmesi için araştırmalarına devam ederken kütüphaneye giren gizli bir geçit bulmaktadırlar. Aristoteles'in Poetika isimli kitabı kütüphanenin "*Finis Africae*" adı verilen gizli bir bölümünde saklanmaktadır. Ayrıca Aristo'nun kayıp cildi olan Poetika'sının sayfalarına bir çeşit zehir sürülmüştür. Böylece kitabı okuyan kişi sayfaları çevirebilmek için parmaklarını yaladığında zehir bulaşmaktadır. Kilisenin rahipleri merak duygusuna yenik düşerek bilgiye ulaşarak zehirlenmişlerdir. *Gülün Adı*'nda bir kitabı saklamak uğruna verilen çaba ve bilginin yayılmaması için yok etme hırsı ortaya koyulmuştur. Rahip Jorge bilgiye erişilmemesi ve kilisenin iktidarının sarsılmaması adına zehirli kitabın yapraklarını yemiştir. Tam bu esnada kütüphanede bir lambanın devrilmesiyle yangın çıkar ve bütün kütüphane yanarak yok olur. Manastırdaki yangından kurtulanlar Rahip William ve Melki Adso'dur. Bu kurtuluş aynı zamanda Avrupa'da yakında başlayacak Rönesans'ın, reformun ve aydınlanma hareketine uzanan sürecin başlangıcına dair bir temsildir. Bununla birlikte kilisenin skolastik öğretilerine bir başkaldırının işaretidir. Romanda aydınlanma sürecinin başlangıcına dair ilk adımlar ve insanın bilgi ile kurduğu ilişki alegorik söylemlerle temsil edilmiştir. Yangın sonrasında Melki Adso ve Rahip William kendi aralarındaki konuşma bu değişim sürecinin habercisidir:

Ömrümdede ilk ve son kez, tanrıbilimsel bir sonuç çıkarma gözüpeliğini gösterdim. (...) Ama gerekli olan bir varlık, tümüyle olası olana karışmış olarak nasıl var olabilir? Öyleyse, Tanrı'yla evrendeki ilk kargaşa arasında ne fark var? Tanrı'nın kendi seçimlerinde mutlak bir her şeye-gücü-yeterliği ve mutlak bir özgürlüğü olduğunu doğrulamak, Tanrı'nın var olmadığını kanıtlamak anlamına gelmez mi?" William, yüz çizgileri hiçbir duyguyu açığa vurmaksızın bana baktı; "Bilgili bir adam, sorduğun soruyu evet diye yanıtlamışsa, bilgisini başkalarına iletmeyi nasıl sürdürebilir?" dedi (Eco, 2018, s. 674).

Bu alıntıda Melki Adso'nun sorgulayıcı yaklaşımı ve Rahip William'ın cevabı, bu ilişkinin farklı yönlerini temsil etmektedir. Adso'nun sorgulamaları, bilginin ve gerçeğin doğasını anlamaya yöneliktir. Özellikle, "Bilgili bir adam, sorduğun soruyu evet diye yanıtlamışsa, bilgisini başkalarına iletmeyi nasıl sürdürebilir?" cümlesi, bilginin nasıl kullanıldığı ve iletilmesinin önemini vurgular. Burada, bilginin nasıl bir iktidar aracı olarak kullanılabileceği ve bu iktidarın nasıl özneyi etkileyebileceği sorgulanmaktadır. Rahip William'ın cevabı ise bilginin paylaşılması gerekliliğini ve bilgelik aktarımının önemini

vurgular. William'ın ifadesinde, bilginin paylaşılmasının, bir kişinin bilgelik seviyesini sürdürmesi ve toplumla etkileşimde bulunması açısından hayati bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu da, bilginin iktidarın yanı sıra, öznenin de bir parçası olduğu ve bu ilişkinin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini göstermektedir.

Sonuç

Umberto Eco, *Gülün Adı* isimli post-modern eserinde polisiye anlatı türüyle 14. yüzyıl Orta Çağ İtalya'sındaki kilise iktidarının bilgi ile ilişkisini bir arada kurgulayarak hem metinlerarasılığı hem de üstkurmacayı eserinde kullanır. Bu kapsamda ilk bakışta 14. Yüzyıl Orta Çağ İtalya'sında gerçekleşen bir cinayeti konu alan roman gibi görünse de kilisenin elinde bulundurduğu gücü, tarikat savaşlarını, felsefeyi, dönemin sahip olduğu hâkim dünya görüşünü, bilgi üretimini ve dağıtımını, kütüphaneciliği ve “karanlık” Orta Çağ Avrupası'nı satır aralarında okuyucularına fısıldamaktadır.

Bu bağlamda çalışma, *Gülün Adı* eserini Foucault'nun bilgi, iktidar ve özne kavramları çerçevesinde analiz ederek, 14. yüzyıl Orta Çağ İtalya'sındaki kilise iktidarının bilgi ile ilişkisini ve bu bağlamda ortaya çıkan öznenin evrimini incelemeyi amaçladı. Ayrıca, romandaki bilgi üretimi, dağıtımı, ve kontrolü üzerinden dönemin entelektüel ve kültürel dinamiklerini ortaya koymak hedeflendi.

Çalışmada, Foucault'nun bilgi-iktidar-özne ilişkisi perspektifinden esere yaklaşılarak, kilisenin bilgiye olan hâkimiyetini ve bu hakimiyetin nasıl iktidarın bir dispozitifine dönüştüğünü gösterdi. Kilise, bilgi üzerindeki kontrolü sayesinde toplum üzerinde güç sağlamış, öznellik üretiminde etkili olmuştur. Öyle ki *Gülün Adı*'nda insanın (bilen-bilebilen-akıl eden bir özne olan) bilgiye karşı olan tutumunun merak duygusunun etkisiyle değişimi de ele alınmaktadır. İnsanın, bilgiye karşı olan merak ve yenilik ihtiyacı ile Orta Çağ'ın teosanrik dünya görüşünün tartışılmaz kurallarının çatışması romanda okuyucuya sunulmaktadır. Roman ilerledikçe artan septizm ve merak duygusunun etkisiyle var olan bilginin kopyalanması ve korunmasının insanı tatmin etmediğinin altı çizilmektedir. Romandaki cinayetlerin de bilgiye karşı olan merak duygusunun etkisiyle gerçekleşmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Eco, teosentrik dünya görüşü içerisindeki insanın düşüncesindeki değişimler evrimsel bir bakış açısıyla ele alınarak antroposentrik dünya anlayışının ilk adımlarını eserinde kurgulamıştır.

Alandaki boşluğu doldurarak, Foucault'nun teorilerini edebi bir eserle birleştirme çabasıyla, bu makale Orta Çağ dönemindeki bilgi iktidarının nasıl şekillendiğini ve buna bağlı olarak öznenin nasıl evrim geçirdiğini anlamak üzere bir çerçeve sunan bu makalenin, benzer türde yapılacak gelecek çalışmalara bir dayanak noktası oluşturması istenmiştir. Ayrıca gelecek çalışmalarda, bu analizden türetilen bulgularla birlikte, farklı post-modern eserlerin benzer bir perspektifle incelenmesi, dönemin diğer kültürel yönleriyle entegrasyonu ve bu teorik çerçevenin genişletilmesi için potansiyel bir alan bulunduğu düşünülmektedir. Foucault'nun teorileri ve post-modern edebiyat arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine anlamak, farklı dönemlerdeki eserlerin bu perspektifle nasıl ele alındığını keşfetmek gelecek araştırmalara ilham verebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no grant support.

Kaynakça/References

- Alkan, C. (2015). Oryantalizm: Coğrafi Ayrımdan Söylemsel Ayrışmaya Türk Düşünce Hayatı Örneği. *Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ABD Yüksek Lisans Tezi.*
- Babür Metin, P. (2015). Spinoza ve Özgürlük. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ABD Yüksek Lisans Tezi.*
- Balcı, A. (2015). Michel Foucault'da Metod: Arkeoloji, Soybilim ve Etik. *International Journal of Political Studies, 1(1)*, 26-34.
- Baxter, D. G. (1989). Murder and Mayhem in a Medieval Abbey: The Philosophy of The Name of the Rose. *The Journal of Speculative Philosophy, 3(3)*, 170-189.
- Bilgin, N. (1999). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Bloor, M., & Bloor, T. (2007). *The Practice of Critical of Discourse Analysis*. Great Britain: Hodder Arnold.
- Borges, J. L. (1941). Babil Kitaplığı. *Ölüm ve Pusula*. içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Braswell, L. (1987). Meta-Psychomachia in Eco's 'The Name of the Rose'. *Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature, 20(2)*, 1-11.
- Carballido, E. (1971). I Too Speak of the Rose. G. E. Woodward (Dü.) içinde, *The Modern Stage in Latin America: Six Plays*. Newyork: Dutton.
- Cevizci, A. (2009). *Felsefe Ansiklopedisi*. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Corry, L., & Giovanolli, R. (1992). Jorge Borges, Author of the Name of the Rose. *Poetics Today, 13(3)*, 425-445. doi:10.2307/1772870
- Davidson, A. I. (2002). Arkeoloji, Geneoloji, Etik. *Foucault ve Bilginin Arkeolojisi* (V. Urhan, Çev.). içinde İstanbul: Paradigma.
- Demir, S. (2009). *Göstergebilim, Umberto Eco ve Yapıları Bağlamında Göstergebilime Katkıları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Descartes, R. (1998). *İlk Felsefe Üzerine Metafizik Düşünceler*. (M. Karasan, Çev.) İstanbul: M.E.B. Yayınları.
- Desogus, P. (2009). The Episteme of The Name of The Rose: Umberto Eco's Encyclopedia and Michel Foucault's Episteme. *Semiotics, 253-261*. doi:10.5840/cpsem200916
- Dreyfus, H. L., & Rabinow, P. (1983). *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics* (2nd Edition b.). University of Chicago Press.
- Eco, U. (2018). *Gülün Adı*. İstanbul: Can yayınları.

- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London and Newyork: Longman.
- Fairclough, N. (2013). Critical Discourse Analysis and Critical Policy Studies. *Critical Policy Studies*, 7(2), 177-197.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews & Other Writings – 1972 – 1977*. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin Arkeolojisi*. (V. Urhan, Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, M. (2004). Nietzsche, Soybilim, Tarih. *Seçme Yazılar 5: Felsefe Sahnesi* (I. Ergüden, Çev., s. 230-253). içinde İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011). *Özne ve İktidar, Seçme Yazılar II* (2. Baskı b.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *İktidarın Gözü*. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2018). *Cinselliğin Tarihi* (9. b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Game, A. (1998). *Toplumsalın Sökümü*. (M. Küçük, Çev.) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Garrett, J. (1991). Missing Eco: On Reading *The Name of the Rose* as Library Criticism. *Library Quarterly*, 61(4), 373-388. doi:10.1086/602394
- Genç, Ö. (2011). Ortaçağ Avrupası'nda Kadın Algısı. A. Çetin (Dü.) içinde, *Ortaçağ'da Kadın* (s. 241-296). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Goh, R. B. (1990). In Pursuit of the Thing: Umberto Eco's Semiotics, Narrative and the Detective Story in *The Name of the Rose*. *Journal of the Australasian Universities Modern Language Association*(73).
- Guerra, A., & Braga, M. (2014). The Name of the Rose: A Path to Discuss the Birth of Modern Science. *Science & Education*(23), 643–654. doi:10.1007/s11191-012-9543-8
- Gutting, G. (2006). Introduction, Michel Foucault: A User's Manual. *The Cambridge Companion to Foucault* (s. 1-28). içinde Cambridge: Cambridge University Press.
- Güner, S. (2008). Oryantalizmin Orta Çağ Avrupa'sındaki Düşünsel Kökenleri: Batı'nın Ötekileştirdiği Müslüman Doğu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1).
- Hüllen, W. (1987). Semiotics narrated: Umberto Eco's. The Name of the Rose. *Semiotica*, 64(1-2), 41-58. doi:10.1515/semi.1987.64.1-2.41
- Keskin, F. (1999). Söylem, Arkeoloji ve İktidar. *Doğu Batı*, 3(9), 15–22.
- Kılıç, E. (2019). Gülün Adı Adlı Romanın Toplumsal Dil Bilimi Bağlamında İncelenmesi. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(1), 105-124.
- Nash, T. (1993). The Name of the Rose: Murder and Meaning. *CEA Critic*, 55(3), 88-96.
- Oskay, Ü. (1990). Anlatı Semantiği Açısından Roman ve Etik. *Kurgu Dergisi*(8), 69-112.
- Oskay, Ü. (2014). *Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri*. İstanbul: İnkilap Yayınevi.
- Polat, S. (2004). Hristiyanlık'ta Manastır Hayatı. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) ABD Yüksek Lisans Tezi*.
- Prang, C. (2014). The Creative Power of Semiotics: Umberto Eco's The Name of the Rose. *Comparative Literature*, 66(4), 420-437. doi:10.1215/00104124-2823864
- Rubino, C. A. (1985). The Invisible Worm: Ancients and Moderns in *The Name of the Rose*. *Substance*, 14(2), 54-63. doi:10.2307/3685051
- Sallis, S. (1986). Naming the Rose: Readers and Codes in Umberto Eco's Novel. *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, 19(2), 3-12. doi:10.2307/1315229
- Schiavoni, F. (1984). Faith, Reason and Desire: Umberto Eco's "The Name of the Rose. *Meanjin*, 43(4),

573-581.

- Stout, D. A., & Buddenbaum, J. M. (1996). Toward a Synthesis of Mass Communication Research and the Sociology of Religion. D. A. Stout, & J. M. Buddenbaum (Dü) içinde, *Religion and Mass Media: Audiences and Adaptations* (s. 3-11). California: SAGE Publications.
- Trifonas, P. P. (2015). Crafting the Literature of Semiotic Possibility: From the Metaphysical to the Detective Story in *The Name of the Rose*. P. Trifonas (Dü.) içinde, *International Handbook of Semiotics*. Dordrecht: Springer. doi:10.1007/978-94-017-9404-6_9
- van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 249-283.
- Wodak, R. (2014). Critical Discourse Analysis. C. Leung, & B. V. Street içinde, *The Routledge Companion to English Studies* (s. 302-316). New York: Routledge.
- Yoo, H. (2010). The Neo-Baroque of Our Time: A Reading of Umberto Eco's *The Name of the Rose*. *International Journal of Arts and Sciences*, 3(10), 266-273.

